

SMJERNICE ZA RAD S DAROVITOM DJECOM I UČENICIMA

MINISTARSTVO ZNANOSTI I OBRAZOVANJA

listopad 2022.

Sadržaj

1. UVOD.....	3
2. VRIJEDNOSTI I KURIKULUMSKA NAČELA SMJERNICA.....	6
3. IDENTIFIKACIJA DAROVITE DJECE I UČENIKA.....	8
3.1. TKO SU DAROVITA DJECA I UČENICI?.....	8
3.1.1. Osobine darovite djece i učenika.....	9
3.2. PROCES IDENTIFIKACIJE DAROVITE DJECE I UČENIKA.....	13
3.2.1. Uočavanje darovitosti.....	15
3.2.2. Utvrđivanje darovitosti.....	16
3.2.3. Metode i instrumentarij za identifikaciju.....	16
3.2.4. Rezultat identifikacije darovite djece i učenika.....	17
3.2.5. Posebnosti identifikacije neke darovite djece/učenika.....	18
3.2.6. Područja darovitosti djece i učenika.....	20
4. KURIKULARNO PLANIRANJE ZA DAROVITU DJECU I UČENIKE.....	21
5. ODGOJNO-OBRAZOVNA PODRŠKA DAROVITOJ DJECI I UČENICIMA.....	23
5.1. PODRŠKA DAROVITOJ DJECI U RANOME I PREDŠKOLSKOME ODGOJU I OBRAZOVANJU.....	23
5.2. PODRŠKA DAROVITIM UČENICIMA U OSNOVNOŠKOLSKOME I SREDNJOŠKOLSKOME ODGOJU I OBRAZOVANJU.....	26
5.2.1. Razlikovni i individualizirani kurikulum.....	26
5.2.2. Razlikovni i individualizirani kurikulum u redovitoj nastavi.....	29
5.2.3. Razlikovni i individualizirani kurikulum izvan redovite nastave.....	38
5.2.4. Različiti izvanškolski oblici rada.....	40
5.2.5. Posebnosti podrške nekim darovitim učenicima.....	41
5.2.6. Socioemocionalna podrška darovitim učenicima.....	42
6. VREDNOVANJE I IZVJEŠĆIVANJE O POSTIGNUĆIMA I NAPREDOVANJU DAROVITE DJECE I UČENIKA.....	43
6.1. VREDNOVANJE I IZVJEŠĆIVANJE U RANOME I PREDŠKOLSKOME ODGOJU I OBRAZOVANJU.....	44
6.2. VREDNOVANJE I IZVJEŠĆIVANJE U OSNOVNOŠKOLSKOME I SREDNJOŠKOLSKOME ODGOJU I OBRAZOVANJU.....	45
6.2.1. Praćenje ostvarenosti odgojno-obrazovnih ishoda radi vrednovanja odgojno-obrazovne podrške....	45
6.2.2. Vrednovanje procesa i ishoda učenja darovitih učenika.....	46
6.2.3. Izvješćivanje o postignućima i napredovanju darovitih učenika.....	47
7. ULOGA NOSITELJA KURIKULUMA U RADU S DAROVITIMA.....	47
8. SURADNJA S RODITELJIMA/SKRBNICIMA.....	54
9. UMJESTO ZAKLJUČKA.....	57
10. POJMOVNIK.....	58
11. DODATAK - PREDNOSTI I NEDOSTATCI POJEDINIH OBLIKA PODRŠKE.....	64

1. UVOD

Odnos društvene zajednice prema darovitim pojedincima, društveno priznanje i vrednovanje njihovih postignuća, prihvaćanje prava darovitih te davanje posebne podrške za različite vrste darovitosti u odgojno-obrazovnome sustavu već dugo je predmet interesa i rasprave u zajednici praktičara i istraživača u području odgoja i obrazovanja te roditelja/skrbnika darovite djece i učenika. Sva istraživanja naglašavaju značaj društvene i odgojno-obrazovne podrške bez koje ne može doći do razvoja i aktualizacije darovitosti. Poštovanje prava darovitih pojedinaca i zalaganje za kvalitetan odgoj i obrazovanje darovitih jedan je od većih izazova u današnjemu društvu koji često vodi preispitivanju postojećih društvenih vrednota i uvriježenih stajališta o tome što vrijedi podržavati i na koji način te predstavlja općenito test zrelosti i snage sustava za promjenu koju može ostvariti jedna društvena zajednica.

U našem društvu i odgojno-obrazovnome sustavu određena skrb za darovite postoji već godinama. Popraćena je odgovarajućim zakonskim i provedbenim aktima, no u praksi ta skrb nije sustavna, provodi se samo u nekim odgojno-obrazovnim ustanovama i neujednačene je razine, a često i ne odgovara stvarnim potrebama darovitih.

Nacionalni strateški te opći i provedbeni dokumenti u Republici Hrvatskoj koji reguliraju odgoj i obrazovanje darovite djece i učenika su:

1. Ustav RH (NN, br. 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14)
2. Konvencija o pravima djeteta (1991.)
3. Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (MZOŠ/11)
4. Strategija obrazovanja, znanosti i tehnologije (NN, br. 124/14)
5. Zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN, br. 10/97, 107/07, 94/13, 98/19)
6. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (NN, br. 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 5/12, 16/12, 86/12, 126/12, 94/13, 152/14, 07/17, 68/18, 98/19)
7. Zakon o udžbenicima i drugim obrazovnim materijalima za osnovnu i srednju školu (NN, br. 16/18)
8. Zakon o strukovnom obrazovanju (NN, br. 30/09 i 25/18)
9. Zakon o provedbi opće uredbe o zaštiti podataka (NN, br. 42/18)
10. Državni pedagoški standard predškolskog odgoja i naobrazbe (NN, br. 63/08, 90/10)

11. Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (NN, br. 63/08, 90/10)
12. Državni pedagoški standard srednjoškolskog sustava odgoja i obrazovanja (NN, br. 63/08, 90/10)
13. Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju darovitih učenika (NN, br. 59/90)
14. Pravilnik o srednjoškolskom obrazovanju darovitih učenika (NN, br. 90/93)
15. Pravilnik o načinima, postupcima i elementima vrednovanja učenika u osnovnim i srednjim školama (NN, br. 112/10, 94/15, 82/19)
16. Pravilnik o odgovarajućoj vrsti obrazovanja učitelja i stručnih suradnika u osnovnoj školi (NN, br. 6/19)
17. Pravilnik o broju učenika u redovitom i kombiniranom razrednom odjelu i odgojno-obrazovnoj skupini u osnovnoj školi (NN, br. 124/09, 73/10)
18. Pravilnik o polaganju državne mature (NN, br. 01/13, 41/19)
19. Pravilnik o kriterijima za izricanje pedagoških mjera (NN, br. 94/15, 3/17)
20. Pravilnik o načinu postupanja odgojno-obrazovnih radnika školskih ustanova u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima (NN, br. 132/13)
21. Pravilnik o pedagoškoj dokumentaciji i evidenciji te javnim ispravama u školskim ustanovama (NN, br. 47/17, 41/19, 76/19)
22. Pravilnik o napredovanju učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja u osnovnim i srednjim školama i učeničkim domovima (NN, br. 68/19, 60/20 i 32/21)
23. Odluka o donošenju nastavnog plana za osnovnu školu (NN, br. 66/19)
24. Odluka o donošenju nastavnog plana za gimnazijske programe (NN, br. 66/19)
25. Odluka o donošenju kurikulumuma za nastavne predmete i međupredmetne teme (NN, br. 7/19 i 10/19)
26. Etički kodeks istraživanja s djecom (2003.)
27. <https://mzo.gov.hr/pristup-informacijama/dokumenti-zakonski-i-podzakonski-akti-2080/2080>.

Smjernice za rad s darovitom djecom i učenicima (u daljnjem tekstu: Smjernice) namijenjene su odgojiteljima, učiteljima, nastavnicima, stručnim suradnicima i ravnateljima predškolskih, osnovnoškolskih i srednjoškolskih ustanova, ostalim stručnjacima koji se bave darovitim osobama te roditeljima/skrbnicima darovite djece. Riječ je o razvojnom i trajno otvorenom dokumentu

podložnom periodičnim promjenama ako se tijekom njegove praktične primjene pokaže potreba za njegovom doradom i poboljšanjem.

Smjernice proizlaze iz Nacionalnoga okvirnog kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (MZOŠ/11), postoje paralelno sa Smjericama za rad s učenicima s teškoćama (MZO/21) i Smjericama za vrednovanje procesa učenja i ostvarenosti ishoda u osnovnoškolskome i srednjoškolskome odgoju i obrazovanju (MZO/20), a odnose se na odgojno-obrazovni rad s darovitima u svim razinama obrazovanja od predškolskoga, osnovnoškolskoga do srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja. Navedenim trima dokumentima postiže se ravnoteža u brizi o djeci s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, razrješava prijedor o tome treba li darovitima dodatna podrška u sustavu, ali i dvojbu o tome kako u odgoju i obrazovanju uskladiti načela jednakosti i izvrsnosti. Snažno zalaganje za izvrsnost nije u suprotnosti s načelom jednakosti jer ono znači jednake mogućnosti za sve, tj. da svakomu treba omogućiti jednake prilike za korištenje svojim potencijalima i za njihovo maksimalno razvijanje.

Razvijene zemlje svijeta prepoznaju populaciju darovitih kao svoj bitan resurs te se umnogome njima koriste za prevladavanje teškoća i izazova suvremenoga društva te za tehnološki napredak i gospodarski zamah. Sustav odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj ovim Smjericama dobiva priliku za primjenu iste strategije. Daroviti mogu obogatiti i unaprijediti svoju društvenu zajednicu značajnom znanstvenom nadogradnjom i probojem, tehničkim inovacijama, umjetničkim kreacijama, sportskim postignućima te aktivnim društvenim djelovanjem.

U svojoj razradi Smjernice daju:

- tumačenje općih vrijednosti i načela odgojno-obrazovnoga rada s darovitom djecom i učenicima
- smjernice i opće upute za proces identifikacije darovitih i organizaciju odgojno-obrazovne podrške u dječjem vrtiću i školi te za različite vrste i stupnjeve darovitosti
- smjernice i opće upute za vrednovanje i izvješćivanje o postignućima i napredovanju darovite djece i učenika
- određenje uloga i zadaća pojedinih sudionika odgojno-obrazovnoga procesa u radu s darovitimima, posebice tima za darovite svake odgojno-obrazovne ustanove
- prijedloge mogućih oblika suradnje s roditeljima/skrbnicima u brizi i osiguravanju podrške razvoju darovitih.

Smjericama se želi naglasiti važnost poduzimanja određenih koraka, koji će dovesti do ostvarenja cilja sustavne brige o darovitima, a to su:

- a) osigurani preduvjeti za sustavnu identifikaciju darovite djece i učenika
- b) donesen novi zakonsko-normativni okvir za sustavnu skrb o darovitoj djeci i učenicima

- c) osiguran kontinuum odgojno-obrazovne i psihološko-pedagoške podrške, praćenja i vrednovanja te uspostavljen fleksibilan dinamički model organizirane podrške darovitima u odgojno-obrazovnome sustavu s pomoću mreže stručnjaka, institucija i vanjskih organizacija (npr. osnivanje/imenovanje centara izvrsnosti, imenovanje savjetnika za darovitu djecu i učenike)
- d) uspostavljene baze podataka o:
 - odgojno-obrazovnim ustanovama ili vanjskim organizacijama koje su centri izvrsnosti
 - odgojno-obrazovnoj ponudi i podršci namijenjenoj darovitoj djeci i učenicima
 - mogućnostima cjeloživotnoga učenja za odgojitelje, učitelje, nastavnike, mentore i stručne suradnike
- e) osiguran kontinuirani profesionalni razvoj odgojno-obrazovnih radnika u radu s darovitom djecom i učenicima i roditeljima/skrbnicima darovite djece
- f) uspostavljena suradnja među stručnjacima, institucijama i organizacijama koje djeluju na području rada s darovitom djecom i učenicima.

Ove su Smjernice polazište za suvremen i sustavni pristup odgoju i obrazovanju darovite djece i učenika.

2. VRIJEDNOSTI I KURIKULUMSKA NAČELA SMJERNICA

Od svih sudionika odgojno-obrazovnoga sustava očekuje se djelovanje u skladu s vrijednostima i načelima nacionalnoga kurikulumu. Nastavljajući se na Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (MZOŠ/11), vrijednosti koje Smjernice izravno preuzimaju su sljedeće: znanje, solidarnost, identitet, odgovornost, integritet, poštovanje, zdravlje i poduzetnost. Iako su bitan dio svakoga odgojno-obrazovnog djelovanja, vrijednosti su posebice važne u radu s darovitom djecom i učenicima. Poticanje razvoja pojedinih sposobnosti bez cjelovitosti razvoja vrlina i snaga osobe, njegovanja pozitivnih vrijednosti i moralnoga razvoja ne mogu dovesti do konstruktivnih kreacija vrijednih i korisnih za čovječanstvo. Tek ona darovitost koja se temelji na moralnim načelima i općeprihvaćenim ljudskim vrijednostima postaje izvor rasta pojedinca i društva. U protivnome, može ostati neiskorištena ili čak postati destruktivna.

Smjernice prihvaćaju i promiču kurikulumska načela određena Nacionalnim okvirnim kurikulumom za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (MZOŠ/11), a posebnu pozornost stavljaju na sljedeće:

- **Jednakost prilika u odgoju i obrazovanju.** Sva djeca i učenici imaju jednaka prava na pristup i sudjelovanje u odgoju i obrazovanju te na ostvarivanje ishoda učenja na ravnopravnim osnovama. Svakomu djetetu i učeniku sustav osigurava okružje i pruža podršku koja u najvećoj mogućoj mjeri pridonosi razvoju njihovih potencijala i omogućava zadovoljavanje njihovih različitih odgojno-obrazovnih potreba.
- **Prihvatanje prava na različitost.** Daroviti predstavljaju raznolikost potencijala koja se u odgojno-obrazovnome sustavu prepoznaje i potiče tako da oni razvijaju svoje pune potencijale: kognitivne, kreativne, senzorne, emocionalne, socijalne, motoričke itd. Darovitima se pristupa vodeći računa o jedinstvenosti svake osobe pa se u sustavu odgoja i obrazovanja nastoji odgovoriti na njihove različite, višestruke i promjenjive odgojno-obrazovne potrebe. Pravo na različitost u jednakosti obogaćuje razredni odjel, školu i zajednicu osobito imajući na umu darovite učenike s teškoćama.
- **Uključivost.** Darovita djeca i učenici žive u svim dijelovima društva i u svim krajevima Republike Hrvatske te mogu potjecati iz vrlo različitih sredina, zajednica i obitelji. Zato je važno osigurati kvalitetnu brigu o darovitima u svim odgojno-obrazovnim ustanovama i ostvariti mogućnost zadovoljavanja potreba djece i učenika u svakom dječjem vrtiću i svakoj školi. Tako sustav ne diskriminira (i ne favorizira) ni jednoga pojedinca ili skupinu. Raznolikost potencijala i iskustava darovite djece i učenika prepoznaje se i priznaje u svim fazama odgojno-obrazovnoga rada s darovitima: od postupaka identifikacije do vrednovanja postignuća i napredovanja darovitih.
- **Odgovornost i autonomija djelovanja.** Odgojno-obrazovne ustanove imaju obvezu odgovoriti na odgojno-obrazovne potrebe darovitih te pružiti kvalitetna iskustva učenja i podršku razvoju i odrastanju svakomu darovitom djetetu i učeniku. Pritom imaju autonomiju u osmišljavanju vlastitih kurikuluma i pristupa učenju i poučavanju darovitih. U odgojno-obrazovnome radu osigurava se participacija darovitoga djeteta i učenika te im se daje veća sloboda u izboru sadržaja i pristupa učenju koja im omogućava da preuzmu odgovornost za svoj razvoj i aktiviraju osobne potencijale na produktivan, konstruktivan i kreativan način. Darovitima se pomaže u prepoznavanju posebne odgovornosti koja ide uz njihov dar kako bi svojim angažmanom pridonijeli izgradnji zajednica kojima pripadaju i kvalitetnijega društva u cjelini.
- **Razvojnost i težnja prema izvrsnosti.** Zadatak je odgojno-obrazovnoga sustava potpuno istražiti i razviti potencijale darovitih sustavnim i strateškim pristupom osiguravanja okružja i iskustava učenja koja pomažu darovitima iskoristiti svoje iznimne sposobnosti za razvoj kompetencija koje im omogućavaju uspješno sudjelovanje u odgoju i obrazovanju te produktivno djelovanje u društvu da u budućnosti budu nositelji razvoja u različitim područjima i u različitim društvenim ulogama.

- **Sustavnost brige za darovite.** Razvoj darovitosti podrazumijeva sustavnu, kontinuiranu, sveobuhvatnu i promišljenu brigu o darovitima od ulaska u odgojno-obrazovni sustav do kraja odgoja i obrazovanja. Odgoj i obrazovanje darovite djece i učenika pruža izazovne, podržavajuće, maksimalno individualizirane poticaje u fleksibilnome okružju koje omogućava razvoj različitih vrsta darovitosti i ostvarivanje dobrobiti sve darovite djece i učenika. Svim darovitima pruža se podrška u ostvarivanju visokih ciljeva učenja i u korištenju širokim mogućnostima koji pruža kurikulum.
- **Suradnja i otvorenost.** Odgojno-obrazovni rad s darovitima počiva na suradnji svih sudionika odgojno-obrazovnoga procesa u pojedinim dječjim vrtićima i školama, suradnji različitih institucija i organizacija u odgojno-obrazovnome sustavu i izvan njega te na partnerstvu škola i obitelji s darovitom djecom. U svakoj odgojno-obrazovnoj ustanovi posebnu ulogu u osmišljavanju i strukturiranju rada s darovitima ima stručni tim za darovite koji sustavno uočava i utvrđuje darovitost, uvodi podršku te vrednuje i izvješćuje o postignućima i napredovanju darovitih. U osiguravanju kvalitetne odgojno-obrazovne podrške darovitima važna je otvorenost dječjih vrtića i škola prema organizacijama i institucijama u užoj i široj zajednici te u globalnome okružju.

Sva navedena kurikulumaska načela podjednako su važna i izražavaju bitna polazišta u odgoju i obrazovanju darovite djece i učenika.

Međusobno su usko povezana i zavisna jedna od drugih, a ostvarivanjem jednoga načela često se ostvaruje i drugo.

3. IDENTIFIKACIJA DAROVITE DJECE I UČENIKA

3.1. TKO SU DAROVITA DJECA I UČENICI?

Darovito dijete/učenik je dijete/učenik u kojega su utvrđene iznadprosječne opće intelektualne sposobnosti i/ili specifične sposobnosti, visok stupanj kreativnosti i motivacije te dosljedno postizanje izrazito iznadprosječnih postignuća i/ili uradaka u jednom ili više područja.

Darovitost¹ je sklop osobina, iznadprosječnih općih ili specifičnih sposobnosti, visokoga stupnja kreativnosti i motivacije koji darovitima omogućava razvijanje izvrsnih kompetencija i dosljedno postizanje izrazito iznadprosječnih postignuća i/ili uradaka u jednome ili više područja. Zbog višedimenzionalnosti uključenih sposobnosti i osobina,

¹ Darovitost je složena, višestruka, dobno različito opisiva, razvojno i društveno uvjetovana pojava u kojoj postoji međuovisnost načina na koji je definiramo, kriterija određivanja što darovitost jest, metoda identifikacije, onoga što opažamo kao vanjske karakteristike darovitih i oblika podrške.

kao i njihove razvojne prirode, daroviti su vrlo heterogena skupina. Stoga je identifikacija darovite djece i učenika složen postupak koji se kontinuirano provodi kako bi se prepoznale i zadovoljile odgojno-obrazovne potrebe darovitih, odnosno poticali njihovi visoki potencijali odgovarajućom podrškom u odgojno-obrazovnome sustavu.

Postoje mnogobrojne definicije darovitosti.² Darovitost može doći do izražaja u brojnim odgojno-obrazovnim područjima. Određene skupine ljudskih sposobnosti (intelektualne, kreativne, socioemocionalne i senzomotorne) ostvaruju se u različitim aktivnostima i različitim postignućima u školskome i izvanškolskome kontekstu. Pri razmatranju darovitosti potrebno je razlikovati posjedovanje neuvježbanih prirodnih iznadprosječnih sposobnosti u jednome ili više područja od sustavno razvijanih sposobnosti, izvrsnoga ovladavanja vještinama i znanjima te iznimne izvedbe ili uradaka u nekome području.

Prirodna dispozicija za postizanje izvrsnosti u određenome području jest nužan, ali ne i dovoljan uvjet za postizanje iznadprosječnoga učinka. Da bi se od potencijalne darovitosti došlo do visoko razvijenih kompetencija potrebni su povoljni posredni činitelji, a to su okolinski (obiteljska, školska i šira sredina, osobe, kritični događaji, okolnosti) i osobni (motivacija i osobine ličnosti).

3.1.1. Osobine darovite djece i učenika

Istaknute osobine i ponašanja darovitih vidljive su od rane dobi. Darovitost se može različito manifestirati u pojedinim razvojnim razdobljima. Osobine i ponašanja darovitih (djece) razlikuju se ovisno i o području darovitosti djeteta/učenika. Umjetnički darovita djeca i učenici ne moraju nužno imati visoke intelektualne sposobnosti. Oni od najranije dobi pokazuju izniman interes i rezultate u jednome ili više umjetničkih područja (ples, glazba, likovno izražavanje, gluma...). U tablici 1. navedene su neke osobine koje često opažamo u darovite djece i učenika s visokim općim intelektualnim sposobnostima.

Tablica 1. Neke osobine darovite djece i učenika s visokim općim intelektualnim sposobnostima

intelektualne osobine	osobine ličnosti
<ul style="list-style-type: none"> - visok stupanj opće inteligencije i posebice visok stupanj neke specifične sposobnosti - visokorazvijena sposobnost rezoniranja i logičkog zaključivanja 	<ul style="list-style-type: none"> - potreba za intelektualnim izazovima i razumijevanjem svijeta oko sebe - velika usmjerenost prema cilju i unutarnja motivacija - upornost i ustrajnost u radu i velika radna energija

² Ovisno o definiciji, broj darovitih u populaciji kreće se od 3 % do 25 %.

<ul style="list-style-type: none"> - visokorazvijena sposobnost povezivanja informacija, uočavanja odnosa i obrazaca (analitičko mišljenje) - visokorazvijena sposobnost rješavanja problema - visokorazvijena sposobnost apstraktnoga mišljenja - kreativnost/divergentno mišljenje, originalnost, inventivnost - sposobnost produkcije brojnih ideja (fluentnost) - mentalna fleksibilnost - brzo učenje (bez napora, s malo vježbe) - sposobnost dugotrajne i duboke koncentracije - odlično pamćenje - razvijena metakognicija - intelektualna znatiželja - maštovitost 	<ul style="list-style-type: none"> - naglašeni specifični interesi i široko razvijeni različiti interesi - strast za učenjem, sklonost rješavanju problema - otvorenost prema novome iskustvu - težnja k savršenoj izvedbi, smisao za detalje i preciznost - naglašen smisao za humor - sklonost prema introverziji - razvijena svijest o sebi - povećana emocionalna osjetljivost - vrlo razvijeno razumijevanje neverbalne komunikacije - empatičnost - propitivanje pravila i autoriteta - nekonformizam - razvijen osjećaj za pravdu i visoki moralni standard
---	---

Osim brojnih pozitivnih osobina darovitost ima i moguće negativne aspekte koji mogu značajno ometati darovitoga pojedinca u procesu socijalizacije i smanjiti njegovu školsku uspješnost.

Osobine ili ponašanja koja opažamo u nekih darovitih, a mogu im otežavati razvoj i prilagodbu su:

- perfekcionizam kao posljedica visokih vlastitih mjerila uspješnosti i/ili onih koje nameće okolina (obitelj, škola)
- dojam lijenosti ili nemarnosti zbog otpora prema rutinskome radu, ponavljanju, vježbi, mehaničkim radnjama i prejednostavnim zahtjevima, ali i zbog sporog, temeljitog i detaljističkog napredovanja u područjima za koje su daroviti zainteresirani

- nezadovoljstvo u nepoticajnom okruženju, tendencija „kompliciranja“ na jednostavnim i očitim rješenjima, neuspješnost u jednostavnim zadacima
- izrazita potreba za samostalnom i usamljeničkom aktivnošću ili razmišljanjem zbog (pre)velike kritičnosti prema sebi i drugima te specifičnih interesa koje ne mogu razmijeniti s vršnjacima
- otpor sudjelovanju u određenim razrednim aktivnostima ili aktivnostima u skupinama, npr. onima koje procjenjuju neizazovnim, rutinskim
- kompetitivnost, osjećaj suparništva prema vršnjacima
- pretjerana pobudljivost i intenzivnost u području intelekta, emocija, mašte, osjetila i psihomotorike
- tendencija propitivanja nametnutog autoriteta, postavljenih pravila, običaja.

Različiti sklopovi navedenih osobina i ponašanja karakteriziraju pojedine darovite učenike i djecu jer se i oni međusobno razlikuju prema razini intelektualne iznadprosječnosti, specifičnim sposobnostima, **socioemocionalnim** osobinama, motivacijskim obilježjima itd. Ne pokazuju svi daroviti učenici i djeca sve navedene sposobnosti i osobine niti ih pokazuju cijelo vrijeme.

Posebno je važno brinuti se o mnogim teškoćama s kojima se daroviti mogu susresti u socioemocionalnome području. Emocionalni i socijalni razvoj darovitih obično nije usklađen s intelektualnim, što znači da darovita djeca najčešće emocionalno i socijalno reagiraju slično djeci svoje dobi.

Teškoće koje mogu imati darovita djeca i učenici na tome području proizlaze:

- iz previsokih (ili preniskih) očekivanja okoline, izrazito natjecateljskoga školskog okružja koje želi iskoristiti kapacitete darovitoga djeteta, a pri tome zanemaruje njegove druge potrebe
- iz nerealnih očekivanja okoline da i na tome području darovito dijete bude iznadprosječno razvijeno
- od unutarnjih sukoba koji se javljaju u darovitome djetetu zbog velikoga nerazmjera između intelektualnoga i socioemocionalnoga razvoja
- iz misaone razvijenosti i izrazite senzibilnosti zbog čega darovito dijete uočava nesklad u sebi te istodobnu različitost u odnosu na vršnjake.

Moguće emocionalne teškoće darovite djece ne proizlaze iz darovitosti same po sebi ili iz nekih posebnih osobina ličnosti, već često iz nerazumijevanja i neprikladnoga reagiranja okoline na darovito dijete/učenika, a mogu se očitovati kao:

- potištenost i povlačenje u sebe
- negativna slika o sebi, manjak samopouzdanja i samopoštovanja
- osjećaj neprihvatanja i nevoljenosti
- izrazite emocionalne reakcije i na najmanji neuspjeh (obično kao posljedica težnje za savršenstvom)
- problemi u ponašanju.

Teškoće u socijalnim odnosima darovitih mogu biti:

- osamljenost
- nedostatak/gubitak prijatelja zbog izdvajanja iz vršnjačke skupine zbog ranijeg prelaska u viši razred, velikoga broja izvanškolskih aktivnosti i sl.
- sukobi s vršnjacima zbog izraženoga osjećaja za pravdu i nepravdu te neslaganja s (nepromišljenim) postupcima druge djece/učenika
- izoliranost, pa čak i vršnjačko zlostavljanje zbog svoje različitosti.

Neuspjeh u razvijanju darovitosti

Daroviti učenici mogu u školskome okruženju imati teškoća u postizanju one razine uspješnosti koja se od njih očekuje s obzirom na njihove visoke sposobnosti. Do neuspjeha u razvijanju darovitosti najčešće dolazi zbog neprimjećivanja znakova visokih sposobnosti, ali i zbog izostanka poticaja i podrške da učenik razvije pozitivnu sliku o sebi, samopoštovanje i samopouzdanje kao preduvjet razvoja intrinzične motivacije. Neuspjeh okoline da osigura osnovne preduvjete za razvoj darovitosti učenik ne može sam nadoknaditi. Iako je uloga pojedinca u svojem razvoju važna, to ne umanjuje važnost uloge okoline, a osobito prikladne obiteljske i odgojno-obrazovne podrške te odnosa s vršnjacima. Najuspješnija će biti ona okolina koja osnažuje učenika i njegovu ulogu u vlastitome razvoju. Dijete koje je nezadovoljno i nesretno neće obrazovno napredovati jer gubi volju i motivaciju, teže se koncentrira i uči.

U fazi razvoja sposobnosti također su i zdravstveni problemi mogući kao izvori neuspjeha, ali i odrastanje u socijalno i ekonomsko deprivirajućim uvjetima s nedovoljno kvalitetnih poticaja za razvoj sposobnosti, osobina i motivacije učenika koje možda nosi iznimne dispozicije.

Uzroci obrazovnoga neuspjeha mogu biti i u navedenim negativnim vidovima osobina darovitih, odnosno u neprimjerenoj reakciji okoline na te osobine. To je osobito izraženo u darovitim koji imaju naglašene radoznalosti u jednom ili više navedenih područja. Razlog obrazovnog neuspjeha mogu biti i neprepoznate teškoće.

3.2. PROCES IDENTIFIKACIJE DAROVITE DJECE I UČENIKA

Tim za darovite jest stručno tijelo odgojno-obrazovne ustanove koje osniva ravnatelj ustanove, imenuje voditelja i stručnog koordinatora te ostale članove tima. Članovi tima su ravnatelj, psiholog i pedagog, odgojitelji/učitelji razredne i predmetne nastave/nastavnici, a prema potrebi se uključuju i logoped, edukacijski rehabilitator ili socijalni pedagog, knjižničar, vanjski stručnjaci – mentori. Zadaća tima za darovite je planiranje, organiziranje, identificiranje, provođenje, praćenje i vrednovanje sustavnog rada s darovitom djecom i učenicima te suradnja s roditeljima/skrbnicima darovite djece i učenika.

Proces identifikacije provodi se timski, a obuhvaća uočavanje i utvrđivanje darovitosti kako bi se prepoznale i zadovoljile autentične odgojno-obrazovne potrebe darovite djece i učenika.

Identifikacija se provodi kako bi se osigurala odgovarajuća odgojno-obrazovna podrška djetetu ili učeniku koji pokazuje određene potencijale (sposobnosti i druga obilježja) i time pridonijelo njegovu cjelovitom razvoju. Svako darovito dijete i učenik ima pravo biti identificiran i uključen u odgovarajuće oblike odgojno-obrazovne podrške.

Identifikacija je složen proces jer uključuje više sudionika i mora uzeti u obzir različite sposobnosti, osobine i postignuća djece i učenika. Identifikaciju treba započeti u predškolskoj dobi jer prepoznavanje darovitosti u toj dobi može spriječiti eventualan neuspjeh darovite djece i učenika te pomoći odgojiteljima i učiteljima u osiguravanju odgovarajućih iskustava učenja i u poticanju razvoja djetetove motivacije. Psihološka i obrazovna istraživanja upućuju na važnost rane identifikacije te ključnu ulogu obitelji, odgojitelja i prvih učitelja; rano očitovanje darovitosti mora se prepoznati i poslužiti kao poticaj za intenzivnu i primjerenu ranu odgojno-obrazovnu podršku.

Smjernice za identifikaciju su:

- potrebno je omogućiti identifikaciju sposobnosti djece i učenika za sva područja kompetencija
- potrebno je početi s praćenjem razvoja i uočavati prve znakove darovitosti u što ranijoj dobi i omogućiti identifikaciju u svim sljedećim fazama razvoja djeteta i učenika
- identifikaciju treba tretirati kao dinamičan, kontinuiran, stalno otvoren i višekratni proces vođen kontinuiranim praćenjem odgojno-obrazovnih potreba djece i učenika
- identifikacija vođena kontinuiranim praćenjem i vrednovanjem odgojno-obrazovnih potreba i postignuća djeteta i učenika neodvojiv je dio procesa odgoja i obrazovanja koji poštuje individualne razlike
- identifikacija se provodi u svakoj odgojno-obrazovnoj ustanovi i predstavlja proces u kojemu su (na različite načine) uključena djeca/učenici, roditelji/skrbnici, odgojitelji, učitelji, nastavnici, stručni suradnici, vanjski stručnjaci

- proces identifikacije treba biti inkluzivan i nepristran, odnosno treba ga započeti tako da uključuje svu djecu i učenike i provoditi ga valjanim i sveobuhvatnim metodama i postupcima koji su prilagođeni individualnim potrebama djece i učenika, posebno onih koji su teže uočljivi kao daroviti
- svi relevantni sudionici trebaju se koristiti postupcima identifikacije kako bi se zadovoljile posebne odgojno-obrazovne potrebe i promovao interes svakoga identificiranog djeteta i učenika, pri čemu ne treba očekivati da će djeca/učenici biti jednako uspješni na svim mjerama
- u procesu identifikacije potrebno se koristiti različitim izvorima informacija, metodama i tehnikama te standardiziranim instrumentima i kriterijima poštujući najviše profesionalne i etičke standarde
- zbog mogućnosti postojanja smanjene motivacije djece/učenika u trenutku mjerenja, određenih razvojnih karakteristika djece/učenika, ali i obilježja mjernih postupaka i instrumenata, važno je timski (samo)vrednovati korištene postupke i preispitivati rezultate identifikacije ponavljanjem pojedinačnih postupaka identifikacije.

Posebnu pozornost pri identifikaciji darovite djece i učenika potrebno je obratiti u sljedećim skupinama djece/učenika:

- djeca/učenici s niskim školskim postignućem
- djeca/učenici pripadnici različitih kultura
- djeca/učenici iz obitelji s niskim socioekonomskim i obrazovnim statusom
- djeca/učenici iz obitelji sa skromnijim roditeljskim/skrbničkim ambicijama
- djeca/učenici s teškoćama u razvoju
- djeca/učenici s niskom motivacijom za rad
- djeca/učenici koji su daroviti u području koje je stereotipizirano kao područje bavljenja suprotnoga roda (npr. djevojčice u području matematike i prirodnih znanosti ili dječaci u nekim umjetničkim područjima, npr. baletu).

Ne postoji jedinstvena metoda identifikacije koja odgovara svoj darovitoj djeci i učenicima. Odgojno-obrazovne ustanove trebaju kontinuirano vrednovati svoje identifikacijske procese i prilagođavati ih potrebama djece i učenika te mogućnostima pružanja prikladne odgojno-obrazovne podrške. Pri identifikaciji je potrebno koristiti se višestrukim metodama i tehnikama, a ne samo standardiziranim mjerama i kriterijima kako bi se prikupilo što više informacija iz što različitijih izvora te kako bismo zahvatili darovitost u potencijalu i manifestiranim uradcima i postignućima. Tako možemo identificirati širok raspon darovitih.

Identifikacija darovite djece i učenika sastoji se od dviju različitih faza: uočavanja i utvrđivanja darovitosti koje se u praksi često međusobno dopunjavaju i isprepleću.

Uočavanje je prepoznavanje pokazatelja koji upućuju na darovitost. Darovitu djecu i učenike uočavaju roditelji/skrbnici, vršnjaci, odgajatelji, učitelji i stručni suradnici te stručnjaci izvan ustanove. Pri prepoznavanju potrebno je uzeti u obzir i samoprocjenu djece i učenika.

Utvrđivanje je procjenjivanje i mjerenje sposobnosti, osobina i kompetencija pojedinca zbog određivanja vrste i stupnja darovitosti.

3.2.1. Uočavanje darovitosti

U sklopu svojega redovitoga odgojno-obrazovnog rada odgojitelji, učitelji, nastavnici i stručni suradnici uočavaju razvoj, postignuća i napredovanje djece i učenika te prate njihove potrebe, interese, iskustva i ponašanja. Proces uočavanja uključuje primjenu višestrukih kriterija za kvalitativnu i kvantitativnu analizu ponašanja, postignuća, izvedbe i uratka za koju se odgojitelji i učitelji/nastavnici trebaju dodatno pripremiti. Osim što na temelju toga praćenja odgojitelji i učitelji/nastavnici promišljaju i planiraju poticaje u odgojno-obrazovnome radu, odnosno prilagođavaju aktivnosti, iskustva i procese učenja i poučavanja, rezultati praćenja mogu služiti i kao prvi korak u identifikaciji darovitosti.

Dragocjene prve informacije o potencijalno darovitoj djeci dolaze i od roditelja/skrbnika. U ranoj i predškolskoj dobi informacije koje roditelji/skrbnici daju odgojiteljima i stručnim suradnicima te njihove procjene dobivene ljestvicom procjena osobina, ponašanja i postignuća djece predstavljaju dobar izvor početnih opažanja razvojnoga statusa djeteta.

Roditelji/skrbnici su svakog dana u prilici opažati ponašanje svoga djeteta u velikome broju različitih situacija. Unatoč tomu što nisu emocionalno indiferentni i što često nemaju mogućnost usporedbe s drugom djecom, njihove procjene često su prilično realistične, posebice za najmlađu dob.

Odgajatelji i učitelji/nastavnici u prilici su opažati i uočavati dječju darovitost te razvojna odstupanja u vršnjačkim skupinama uspoređujući pojedino dijete/učenika s vršnjacima. Osnovne pogreške u procjenama odgojitelja i učitelja/nastavnika proizlaze iz:

- precjenjivanja kognitivnih sposobnosti u suradljive, poslušne, komunikativne i motivirane djece i učenika
- nominiranje djeteta/učenika iznadprosječnih sposobnosti kao darovitoga
- lakšeg zapažanja umjerene darovitosti nego izrazite darovitosti.

Procjene drugih učenika također mogu služiti kao element uočavanja darovitosti. Iako se radi o subjektivnim procjenama vršnjaka, iskustva pokazuju da dobro dopunjavaju opažanja koja se mogu dobiti od roditelja/skrbnika i odgojno-obrazovnih radnika.

Samoprocjenama se koriste i u procesu uočavanja darovitosti, posebice kad se radi o djeci starije predškolske i školske dobi. Na darovitost može upućivati i samoinicijativno uključivanje, uspješno sudjelovanje i zadržavanje učenika u određenim dodatnim odgojno obrazovnim programima.

3.2.2. Utvrđivanje darovitosti

Utvrđivanje darovitosti stručan je i kontinuiran proces koji obuhvaća svu djecu i učenike u svim dobnim skupinama u cjelokupnome odgojno-obrazovnom sustavu. Obuhvaća različite postupke kojima se mjere sposobnosti (potencijali), ali i vrednuju postignuća, izvedbe i uradci (produkti).

Utvrđivanje provodi predškolski ili školski stručni tim za darovite pod vodstvom psihologa uz suradnju i najavu roditeljima/skrbnicima da će utvrđivanje darovitosti biti provedeno. Psiholog kao stručnjak educiran za primjenu psiholoških mjernih instrumenta (testova sposobnosti i kreativnosti te upitnika ličnosti) provodi testiranja kognitivnih sposobnosti i osobina ličnosti s djecom i učenicima koji su uočeni kao daroviti. Kao dio procesa identifikacije psiholog provodi i naraštajno ispitivanje kognitivnih sposobnosti. Preporučuje se primjena testova za utvrđivanje općih intelektualnih sposobnosti u prvome razredu osnovne škole (prvi odgojno-obrazovni ciklus) i u četvrtome razredu osnovne škole te primjena testova za utvrđivanje specifičnih intelektualnih sposobnosti u šestome razredu (treći odgojno-obrazovni ciklus). U djece/učenika s teškoćama preporučuje se individualna primjena testa inteligencije Wechslerova tipa, u svrhu utvrđivanja jakih i slabijih strana. Primjena individualnoga testa inteligencije preporučuje se i u djece/učenika izrazito visokih sposobnosti zbog postojanja proširenih normi za darovite, čime se izbjegava tzv. efekt stropa. Razvijenost kompetencija u pojedinome području darovitosti (npr. umjetničkome, sportskome, matematičkome, tehničkome, socijalnome itd.) utvrđuje osoba koja je stručnjak za to područje na temelju ispitivanja znanja i vještina djeteta ili učenika te analize njegovih uradaka i izvedbe.

Pri utvrđivanju darovitosti odgojno-obrazovna ustanova treba se koristiti i podacima i mišljenjem stručnoga tima za darovite na prethodnoj odgojno-obrazovnoj razini, ali i podacima koji su dobiveni od drugih stručnjaka – proveditelja programa u koje je dijete/učenik uključen izvan škole.

3.2.3. Metode i instrumentarij za identifikaciju

Metode i instrumentarij kojima se koristimo pri identifikaciji darovite djece i učenika možemo podijeliti prema fazama uočavanja, odnosno utvrđivanja (tablica 2.).

Tablica 2. Metode za identifikaciju darovitih u fazama uočavanja i utvrđivanja

UOČAVANJE DAROVITOSTI U RAZLIČITIM PODRUČJIMA	UTVRĐIVANJE DAROVITOSTI U RAZLIČITIM PODRUČJIMA
<ul style="list-style-type: none"> - opažanja i procjene odgojitelja i učitelja/nastavnika i stručnih suradnika - procjene vršnjaka - opažanja i procjene roditelja/skrbnika - samoprocjena djeteta/učenika - anegdotski nalazi o djetetu/učeniku (prikazi situacija, događaja iz svakodnevnoga i školskoga okružja itd.) - uočavanje iznimnih izvedbi i uradaka (produkata) - informacije stručnjaka koji rade s djetetom/učenicom izvan vrtića/škole 	<ul style="list-style-type: none"> - mjerenje sposobnosti učenika (opće i specifične sposobnosti, kreativnost itd.) - ispitivanje vještina i znanja (posebno onih koji se očekuju u višim razredima od onoga koji pohađa daroviti učenik) - kvalitativna analiza i procjena produkata (različitih uradaka) i izvedbi - analiza i procjena postignuća (školskih ocjena, rezultata na ispitima, sudjelovanja i rezultata na natjecanjima, smotrama, izvannastavnim i izvanškolskim aktivnostima...) djeteta/učenika - ispitivanje osobina ličnosti, motivacije i ponašanja učenika

U fazi uočavanja koriste se bilješke i procjene koje daju odgojitelji, učitelji, nastavnici, vršnjaci, roditelji/skrbnici, pa i sami učenici o sposobnostima i osobinama djece i učenika te kvalitativne analize njihovih uradaka i postignuća. U tu svrhu odgojno-obrazovne ustanove mogu se koristiti posebno izrađenim upitnicima, ljestvicama procjena, protokolima za opažanje i bilježenje zapažanja, protokolima za razgovore itd. Posebno su za uočavanje korisna opažanja ponašanja, postignuća, uradaka i izvedbe djece i učenika u uvjetima obogaćenih iskustava učenja.

U fazi utvrđivanja darovitosti provodi se mjerenje stupnja razvijenosti općih i specifičnih sposobnosti i drugih osobina pojedinca.

Instrumentarij za provedbu utvrđivanja uključuje psihologijske standardizirane testove sposobnosti i kreativnosti, upitnike ličnosti te ljestvice za procjenu motivacije, uvjerenja o sebi, interesa itd.

Utvrdivanje darovitosti, osim mjerenja sposobnosti i osobina ličnosti, podrazumijeva i ispitivanje vještina i znanja učenika, analizu i procjenu produkata te postignuća i izvedbe djeteta i učenika.

3.2.4. Rezultat identifikacije darovite djece i učenika

Tim za darovite dužan je raspraviti i ujediniti sve nalaze prikupljene u procesu uočavanja i utvrđivanja darovitih te na temelju rezultata utvrđivanja darovitosti pripremiti mišljenje o primjerenim oblicima podrške za identificiranu darovitu djecu/učenike.

Podatci prikupljeni u procesu identifikacije (rezultati na testovima sposobnosti i kreativnosti te inventarima ličnosti i drugim upitnicima, analize uradaka, postignuća i izvedbe učenika, procjene te drugi podatci o djetetu/učeniku) čuvaju se kao povjerljivi podatci u stručnoj dokumentaciji. Cjelovitu dokumentaciju o svakome darovitom djetetu/učeniku vodi voditelj tima za darovite. Ostali članovi tima vode dokumentaciju o darovitom djetetu/učeniku u skladu sa svojom ulogom i obvezama u timu.

Nakon provedenoga procesa identifikacije na primjeren način daju se odgojiteljima, učiteljima i nastavnicima informacije o identificiranoj darovitoj djeci na odgojiteljskim ili razrednim vijećima kako bi se planirala odgovarajuća odgojno-obrazovna podrška.

Roditeljima/skrbnicima identificirane darovite djece ili učenika na primjeren način daju se povratne informacije o rezultatima identifikacije i smjernice kako bi se poticala odgovarajuća obiteljska podrška.

Identificiranim darovitim učenicima daju se na primjeren način u prisutnosti roditelja/skrbnika povratne informacije o rezultatima provedenoga procesa identifikacije kako bi se uključili u odgovarajuće oblike odgojno-obrazovne podrške.

3.2.5. Posebnosti identifikacije neke darovite djece/učenika

Određena darovita djeca i učenici u većoj su mjeri izložena mogućnosti da ne budu uočena kao potencijalno darovita, čime se smanjuje i mogućnost da pravodobno uđu u postupak utvrđivanja darovitosti. Visoki potencijal, tj. opće dispozicije ne manifestiraju se uvijek u vidljivim kompetencijama, odnosno u visokim postignućima u pojedinome području aktivnosti. Određena darovita djeca i učenici ne pokazuju karakteristike u ponašanju i/ili uradcima na očekivani način te u prvoj fazi identifikacije (uočavanju) lako promiču odgojiteljima i učiteljima/nastavnicima.

Stoga je toj darovitoj djeci i učenicima u procesima identifikacije potrebno posvetiti posebnu pozornost.

1. Iznimno darovita djeca i učenici

Iznimno su rijetki u općoj populaciji. Posjeduju dispozicije vrlo visokoga stupnja sposobnosti i kreativnosti, odnosno očituju sve osobine darovitosti u znatno izraženijemu intenzitetu. Pokazuju vrlo specifične karakteristike (iznimnu osjetljivost, vrlo razvijeno divergentno mišljenje, neobično jaku motivaciju koja graniči s opsjednutošću, golemu radnu energiju, veliku izdržljivost i ustrajnost) zbog kojih često imaju veće teškoće u području socioemocionalnoga sazrijevanja i socijalnoga funkcioniranja u odnosu na drugu darovitu djecu i učenike. U postupku mjerenja sposobnosti događa im se tzv. efekt stropa gdje postižu maksimalne rezultate na mjernim instrumentima pa zapravo i ne zahvaćamo njihov stvarni potencijal. Ako se uoče i pravilno potiču, kao odrasli

stvaratelji imaju iznimna postignuća, uratke i izvedbe koji su od velikoga značenja za širu društvenu zajednicu.

2. Darovita djeca i učenici s teškoćama u razvoju

Predstavljaju najranjiviju skupinu darovitih jer osim dispozicije visokoga stupnja sposobnosti (općih i/ili specifičnih) imaju i određene razvojne teškoće koje znatno ometaju proces uočavanja i utvrđivanja, a kasnije i planiranja prikladne odgojno-obrazovne podrške. Njih je teže prepoznati kao darovite jer je okolina obično pod dojmom teškoće i usmjerena je na njezino otklanjanje ili ublažavanje, a ne na poticanje visokih potencijala. Ponekad se darovitost identificira, a teškoće se ne uočavaju. Ti se učenici često zbog toga neopravdano proglašavaju lijenima i nemotiviranima. Često se događa da se ne prepoznaju ni teškoće ni darovitost, dolazi do „maskiranja” pa se učenika procjenjuje kao prosječnoga. Nakon početnoga uočavanja oni zahtijevaju složen i individualno prilagođen dijagnostički postupak.

Naraštajno ispitivanje kognitivnih sposobnosti može biti za njih neprimjereno i nedostatno. Nužno je individualno psihologijsko testiranje složenim testom inteligencije. Primjerice, primjena neverbalnoga testa inteligencije kojim se ispituju opće sposobnosti uputit će na darovitost, ali neće otkriti teškoće učenika.

3. Darovita djeca/učenici iz nepovoljnoga obiteljskog i/ili socioekonomskog okružja i/ili manjinskih zajednica

U ovu skupinu ulaze djeca s dispozicijom visokoga stupnja sposobnosti (opće ili specifične) koje potječu iz nepovoljnih obiteljskih i/ili socioekonomskih sredina (obitelji s narušenim odnosima ili socioekonomski deprivirani), ili iz kulturnih i etnički različitih sredina od većinske (npr. djeca iz etničkih manjina, migranti i sl.). Znakovi darovitosti često se previđaju i u jednih i drugih, bilo da je uzrok tomu nisko samopoštovanje i emocionalne teškoće djeteta ili zbog kulturnih razlika koje uvjetuju da se u vrtićkome ili školskome kontekstu uglavnom uočavaju razlike u odnosu na dominantnu (većinsku) kulturu. Standardni mjerni postupci usmjereni na mjerenje akademskih sposobnosti, posebno oni koji se temelje na jezičnome izražavanju koje u te djece može biti oskudnije, pokazuju se neprimjerenima. Stoga je pri identifikaciji potrebno, osim korištenja neverbalnih testova sposobnosti, znatno više se osloniti na analizu školskih i izvanškolskih postignuća, izvedbi i uradaka, procjene vršnjaka, preporuke „značajne druge“ odrasle osobe, razgovor s odgojiteljima, prethodnim učiteljima/nastavnicima i sl.

4. Darovita djeca/učenici čija postignuća i školski uspjeh ne odgovaraju njihovim visokim sposobnostima

Ovu kategoriju darovite djece/učenika najteže je uočiti jer u njih uglavnom izostaju osnovni vidljivi znakovi darovitosti kao što su uspješnost i lakoća školskog učenja. U toj kategoriji tzv. neuspješnih darovitih prepoznamo i određene karakteristične psihološke profile kojima je zajedničko nisko

samopouzdanje i loše samopoimanje koji uvjetuju niz obrana u ponašanju i posljedičnih nepovoljnih interakcija između djeteta, roditelja/skrbnika i škole. Tako se umjesto njihovim visokim sposobnostima češće bavimo raznim oblicima nepoželjnih ponašanja i problema u ponašanju, što dodatno učvršćuje već uspostavljeni obrazac neuspješnosti. Pri identifikaciji naglasak treba staviti, osim na testiranje sposobnosti i kreativnosti, i na analizu uradaka iz izvanškolskih programa i situacija, procjene vršnjaka, preporuke stručne odrasle osobe, razgovor s prethodnim učiteljima i sl.

3.2.6. Područja darovitosti djece i učenika

Izražene specifične sposobnosti očituju se u sljedećim područjima kompetencija i njihovim međupredmetnim povezanostima:

- jezično-komunikacijsko područje
- matematičko područje
- tehničko i informatičko područje
- prirodoslovno područje
- društveno-humanističko područje
- umjetničko područje i
- tjelesno-zdravstveno područje,

a prema okvirnoj predmetnoj strukturi područja opisanoj u Nacionalnom okvirnom kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (MZOŠ/11).

Svako od navedenih područja rezultat je kombinacije specifičnih sposobnosti, motivacije i kreativnosti, a ima svoje rane znakove manifestiranja koje je moguće uočiti primjenom ljestvica procjena. U pojedinog djeteta/učenika velike su mogućnosti kombinacija i međusobnih odnosa specifičnih sposobnosti, stoga se metode utvrđivanja tomu prilagođavaju stavljajući naglasak na testove specifičnih sposobnosti. Primjerice, umjetničko-likovno područje podrazumijeva visoku razvijenost vizualne sposobnosti i vizualnog pamćenja, a kombinaciju vizualno-spacijalne i numeričke sposobnosti prepoznajemo u matematičkoj darovitosti.

U identifikaciji su posebno značajne procjene vještina i produkata afirmiranih odraslih osoba aktivnih u određenom području (likovnih umjetnika, glazbenika, inovatora itd.), ali i testovi specifičnih sposobnosti, testovi divergentnog mišljenja i kreativnosti, kao i opažanje ponašanja u obogaćenom okruženju.

4. KURIKULARNO PLANIRANJE ZA DAROVITU DJECU I UČENIKE

Polazeći od općih načela učenja i poučavanja te načela organizacije odgojno-obrazovnog procesa postavljenih u Nacionalnome okvirnom kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (MZOŠ/11), ali i od karakteristika odgojno-obrazovnih potreba darovite djece/učenika, ističemo ona načela koja su posebno značajna u procesu kurikulumske planiranja odgojno-obrazovne podrške za darovite. To su:

1. Cjeloviti razvoj i dobrobit darovitog djeteta/učenika

- a. Potiče se i osigurava cjelovit razvoj i jedinstvenost svakoga darovitog djeteta/učenika te osigurava razvoj i napredovanje sukladno njegovim posebnim odgojno-obrazovnim potrebama.
- b. Određuju se očekivanja i ishodi učenja tako da su kognitivno i socioemocionalno područje uravnoteženo zastupljeni kao potpora cjelovitom razvoju, stvara se ozračje prihvatanja različitosti i samovrednovanja napretka uz jasno očekivanje da se svako dijete/učenik natječe samo sa sobom i daje najbolje od sebe sukladno sposobnostima. Postavljaju se visoka očekivanja pred svu djecu/učenike kako bi se stvorio pozitivan vrijedan sustav da je stjecanje znanja vrijedno truda, što potiče lakše i brže napredovanje sukladno sposobnostima.
- c. Osiguravaju se pristupi i sudjelovanje u svim područjima učenja i razvoja svakomu darovitom djetetu/učeniku kao temelj napredovanja uz prihvatanje socijalnih i emocionalnih čimbenika učenja, složenosti procesa učenja i njegove povezanost sa svim aspektima života i razvoja, što je od osobitoga značenja za neke skupine darovite djece/učenika: djecu i učenike koji dolaze iz nepovoljnoga socioekonomskog i/ili obiteljskog okružja, djecu i učenike iz manjinskih zajednica, djecu i učenike koji su daroviti u područjima koji su stereotipno određeni kao područja suprotnoga roda, darovite s teškoćama te one koji ostvaruju slabiji školski uspjeh od očekivanoga.
- d. Pružaju se različiti oblici podrške (intelektualna, socijalna, emocionalna) u ostvarivanju ciljeva učenja i korištenje mogućnostima koje pruža kurikulum te se osiguravaju individualizirani i fleksibilni odgojno-obrazovni pristupi i strategije u svim odgojno-obrazovnim ciklusima, što omogućava ovladavanje sustavima znanja, vještina i stajališta koji su na razini sposobnosti darovite djece/učenika u različitim područjima.

2. Aktivna uloga i angažman darovite djece/učenika u učenju i poučavanju, izbornost i povezanost sa životnim iskustvima, prethodnim znanjima i interesima

- a. Osigurava se viši stupanj slobode učitelja i darovitoga učenika u izboru sadržaja, metoda i oblika rada posebice tijekom napredovanja u odgojno-obrazovnome sustavu, što znači da se omogućava jasnije profiliranje i povećanje izbornosti u svim odgojno-obrazovnim ciklusima u skladu s izraženim interesima, naprednim sposobnostima i obrazovnim aspiracijama darovitoga učenika.
- b. Omogućava se pun angažman i posvećenost, potiče se ulaganje truda i ustrajnost u učenju i stjecanju kompetencija kao aktivnome procesu. Primjenjuju se pristupi i strategije koje osiguravaju motivirajuća i izazovna iskustva učenja, čime se potiču znatiželja, entuzijizam i zadovoljstvo u učenju, osobito u područjima izraženih interesa i sposobnosti, što je nužno za prijelaz na više razine motivacije potrebne u kasnijim odgojno-obrazovnim ciklusima i profesionalnome razvoju darovitih.
- c. Primjenjuju se pristupi i strategije za stjecanje viših razina samostalnosti, samoreguliranosti u učenju te razvoj metakognitivnih vještina s obzirom na izraženi potencijal za razvoj generičkih kompetencija u darovite djece/učenika, čime se stvaraju uvjeti za učinkovitiju kontrolu nad procesom učenja, organiziranja i upravljanja vremenom, rješavanja problema, usvajanja, obrade, vrednovanja i asimiliranja novoga znanja te povezivanja i primjene znanja i vještina u različitim okruženjima.
- d. Primjenjuju se pristupi i strategije učenja i poučavanja koji razvijaju kompetencije važne za nastavak obrazovanja, rada i cjeloživotnoga učenja u 21. stoljeću. Imajući u vidu lakoću svladavanja znanja, brzinu napredovanja u određenome području, vještinu uočavanja i dolaženja do rješenja problema, ovladavanje specifičnom bazom znanja do stupnja njezina proširenja i kreativne realizacije u vidljivim uradcima, daroviti su kreatori i inovatori znanja za budućnost i u budućnosti. To se osobito odnosi na poticanje kreativnoga i inovativnoga korištenja digitalnim kompetencijama za razvoj i ovladavanje brzim promjenama u području informacijskih i digitalnih tehnologija.
- e. Osigurava se pristup u kojemu je opažanje, usmjeravanje te kvalitetna interakcija učitelja/nastavnika i drugih stručnih sudionika odgojno-obrazovnoga procesa i darovitih u provedbi i vrednovanju aktivnosti učenja i poučavanja nužni preduvjet za stvaranje visokokvalitetnih uradaka.
- f. Primjenjuju se pristupi i strategije koje potiču suradničko i kooperativno učenje od drugih i s drugima, što uključuje i suradnju s roditeljima/skrbnicima, lokalnom i širom zajednicom kako bi se unaprijedila i obogatila iskustva učenja i pristupa suvremenim znanstvenim spoznajama, tehnologijama i uslugama.

3. Poticanje složenijih oblika mišljenja i primjene naučenoga

- a. Primjenjuju se pristupi i strategije koji djeci i učenicima omogućavaju korištenje viših kognitivnih procesa, produblivanje i proširivanje znanja te primjenu naučenoga u novome i promjenjivome kontekstu.
- b. Primjenjuju se pristupi i strategije koje potiču razvoj i iskazivanje vlastitih ideja, kritičko i kreativno promišljanje te preispitivanje postojećeg znanja, čime se stvaraju preduvjeti za dolaženje do novih spoznaja te kreativnije korištenje različitim izvorima i resursima za dolaženja do znanja i informacija te njihovo selekcioniranje, čime se daroviti osposobljavaju za neovisne istraživače i kreativne stvaratelje.
- c. Primjenjuju se pristupi i strategije kojima se potiče samostalno istraživanje i rješavanje problema te se prihvaća inicijativnost, poduzetnost i samoorganiziranje vlastitih aktivnosti kako bi se ideje pretvorile u djelo i osigurale prilike za konkretnu primjenu naučenoga u različitim okruženjima, u školi i izvan nje te prihvatila tako nastala postignuća i uradci kao važan dio procesa stjecanja znanja i kompetencija. Pritom se na višim obrazovnim razinama treba zahtijevati sve viša razina znanja i korištenje sve složenijim vještinama mišljenja.

5. ODGOJNO-OBRAZOVNA PODRŠKA DAROVITOJ DJECI I UČENICIMA

5.1. PODRŠKA DAROVITOJ DJECI U RANOME I PREDŠKOLSKOME ODGOJU I OBRAZOVANJU

Nacionalni okvirni kurikulum za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (MZOŠ/11) zbog svoje otvorenosti, fleksibilnosti i razvojne orijentacije predstavlja široko i poticajno polazište za razvoj darovite djece. U znatnoj mjeri slijede se razvojne osobitosti i potrebe djece pa je moguće pojedine aktivnosti provoditi u svakodnevnim situacijama tako da se u velikoj mjeri:

1. razvijaju više razine kognitivnih procesa (npr. predviđanje, klasificiranje, analiziranje, sintetiziranje, procjenjivanje), a posebno divergentna produkcija (poticanje velikoga broja ideja i/ili originalnih ideja) s pomoću obogaćivanja posebno osmišljenim igrama i aktivnostima koje potiču aktivno učenje i kreativno mišljenje

2. omogućava povremeno homogeno grupiranje - druženje i učenje sa sebi sličnima, odnosno ne samo s vršnjacima prema kronološkoj dobi, već i s djecom sličnih intelektualnih sposobnosti i interesa.

Odgojno-obrazovni rad u ranome i predškolskome odgoju i obrazovanju planira se i oblikuje cjelovito (tematski, projektno), a ne parcelizirano, što je važno s obzirom na to da se u ranoj i predškolskoj dobi pojam darovitosti povezuje s potencijalom koji rano uočavamo i utvrđujemo, ali koji će se tek daljnjim razvojem očitovati u punoj mjeri u uradcima i postignućima u pojedinim područjima.

Kurikulum je usmjeren prema razvoju kompetencija, odražava načela da su one razvojne, da se razvoj prati kontinuirano, da uspješnost djeteta u aktivnostima određuje splet više različitih kompetencija, stoga se one procjenjuju cjelovito, a ne izdvojeno iz konteksta cjeline ostalih. Tempo i način razvoja kompetencija jest individualan, što znači da je razumljivo da se djeca jednake kronološke dobi razlikuju prema razvojnim mogućnostima u područjima pojedinih kompetencija. Stoga se različite kompetencije promatraju i potiču u kontekstu razvojnih mogućnosti svakoga djeteta posebno, a ne njegove kronološke dobi, što osobito pogoduje darovitoj djeci.

Odgojitelji kao darovitu uočavaju djecu koja mnoge stvari rade prije, brže, uspješnije i drukčije od svojih vršnjaka te u tome imaju bolja i viša postignuća. Možemo reći da darovitim smatramo ono dijete koje u aktivnostima kojima se bavi dosljedno postiže značajno bolja (visoko iznadprosječna) postignuća od svojih vršnjaka. U prve tri godine darovitost se najčešće očituje u brzome napredovanju u ranome razvoju, a u iznimno darovite djece ono je još naglašenije. U dječjem vrtiću uočavaju se i darovita djeca s teškoćama, a pri tome je važna suradnja odgojitelja sa stručnom službom dječjeg vrtića i pružanje primjerene odgojno-obrazovne podrške u području darovitosti i u području teškoća, imajući u vidu značaj rane intervencije.

Odgojno-obrazovna podrška darovitimima u toj dobi odnosi se na vrlo široko postavljenu obogaćenu sredinu u kojoj se planiraju kontekstualni uvjeti (okružje) za poticajne aktivnosti i stjecanje raznovrsnih iskustava učenja. U sklopu toga svakomu darovitom djetetu osigurava se ono što odgovara njegovu stvarnom razvojnom stupnju te njegovim specifičnim potrebama, mogućnostima i interesima. Darovitomu djetetu omogućava se da svoje visoko iznadprosječne sposobnosti pokaže ponašanjem i uradcima u promišljenim i planiranim aktivnostima prema načelima razlikovnosti i obogaćivanja, pri čemu je naglasak na primjeni i poticanju najizraženijih sposobnosti, a ne samo u nadoknađivanju najnižih.

Kontekstualni uvjeti, aktivnosti i iskustva učenja koji pogoduju razvoju darovitosti uključuju sljedeća obilježja:

- povoljno emocionalno ozračje
- primjerenost i fleksibilnost okružja

- veliki raspon složenosti materijala za igru i učenje.

Raznolike aktivnosti usmjerene na razvoj kompetencija darovitoga djeteta potiču aktivno učenje i razvoj viših razina kognitivnih procesa, maštu, kreativnost i motivaciju. Cjelokupno okruženje i materijali za igru i učenje trebaju biti bogati, složeni i postavljeni na razvojno zahtjevnijoj razini od uobičajene za određenu kronološku dob kako bi u većoj mjeri poticali složenije oblike mišljenja. Potrebno je osigurati:

- elastični raspored i prilagodbu trajanja aktivnosti u skladu s djetetovom koncentracijom i angažiranošću
- više prostora, vremena i materijala te organizaciju složenijih i zahtjevnijih aktivnosti koje traže korištenje apstraktnim mišljenjem i višim razinama kognitivnih procesa
- integraciju igre i učenja, spoznaje i emocija te sustavni razvoj kreativnosti i mašte
- postavljanje viših očekivanja u pogledu neovisnosti i ustrajnosti u postavljenim zadacima
- produbljivanje najizraženijih interesa i bavljenje onim što dijete najviše zanima
- uvjete za samostalne aktivnosti i izradu projekata
- povremene igre i učenja darovitih sa sebi sličnima: darovitim vršnjacima i starijom djecom
- poticanje razvoja izvršnih funkcija, emocionalnog razvoja i razvoja socijalnih vještina.

Posebna pozornost posvećuje se razvoju samopoštovanja, samopouzdanja i pozitivne slike o sebi koji u ranoj dobi predstavljaju okosnicu razvoja svih ostalih kompetencija. U darovite djece to znači poticanje neovisnosti i samoregulacije te postupno izgrađivanje motivacije i to organiziranjem kvalitetnoga procesa učenja.

Važna zadaća dječjeg vrtića je i savjetodavni rad s roditeljima/skrbnicima darovite djece, održavanje predavanja i radionica te edukativna podrška roditeljima/skrbnicima.

Stručni suradnik psiholog provodi stručno usavršavanje odgojitelja, a uključuju se i ostali stručni suradnici prema potrebi. Ako darovito dijete ima teškoće, obvezno je uključivanje stručnog suradnika edukacijskog rehabilitatora ili logopeda u stručno usavršavanje odgojitelja i edukaciju roditelja/skrbnika. Stručno usavršavanje izvan dječjeg vrtića provode stručno-razvojni centri za rad s darovitom djecom i druge institucije.

Mogući oblici kurikuluma i/ili odgojno-obrazovne podrške koji zadovoljavaju posebne odgojno-obrazovne potrebe darovite djece u ranome i predškolskome odgoju i obrazovanju uključuju:

1. redoviti kurikulum vrtića s određenim stupnjem obogaćivanja i razlikovnosti u pristupu (proširivanje i produbljivanje sadržaja i aktivnosti djeteta)

2. kurikulume pojedinih odgojnih skupina koji u većoj mjeri potiču darovitost u nekome području (spoznajnome, npr. rano učenje stranih jezika; psihomotornome, npr. sport, ritmika, ples; umjetničkome, npr. likovno, glazbeno izražavanje)
3. posebne oblike odgojno-obrazovne podrške izvan redovitoga kurikuluma: kraće specijalizirane programe za intelektualno darovitu djecu
4. individualizacija u izradi i primjeni individualiziranog kurikuluma (IK) kao posebno pogodnoga oblika podrške za darovitu djecu s prisutnim većim neskladom između intelektualnoga i socioemocionalnoga razvoja, za darovitu djecu s teškoćama u razvoju, za određenu darovitu djecu iz nepovoljnoga socioekonomskog okružja i/ili manjinskih zajednica: individualizirani kurikulum temelji se na individualnim razvojnim potrebama pojedinoga djeteta i osmišljavanju razlikovnosti u pristupu učenju i okružju u odgojnoj skupini; individualizirani kurikulum izrađen u predškolskoj dobi prenosi se pri upisu u školu i postaje osnova za osiguravanje daljnje podrške darovitom učeniku već u prvome odgojno-obrazovnome ciklusu
5. ubrzavanje – prijevremeni upis darovitoga djeteta u školu.

Potrebu za ubrzanjem utvrđuje psiholog u suradnji s odgojiteljima procjenjujući spremnost i izrađujući stručno mišljenje za prijevremeni upis darovitoga djeteta u školu. Provođa se uz suglasnost roditelja/skrbnika kad dijete, koje kalendarski nije školski obveznik, ima stručno utvrđenu visoku razinu općih i/ili specifičnih intelektualnih sposobnosti, razinu usvojenosti specifičnih vještina (čitanja, pisanja, računanja) iznad očekivane za dob te pokazuje primjerenu razinu socioemocionalne zrelosti, samostalnosti i socijalizacije.

5.2. PODRŠKA DAROVITIM UČENICIMA U OSNOVNOŠKOLSKOME I SREDNJOŠKOLSKOME ODGOJU I OBRAZOVANJU

5.2.1. Razlikovni i individualizirani kurikulum

Razlikovni kurikulum za darovite učenike u osnovnoškolskome i srednjoškolskome odgoju i obrazovanju predstavlja unošenje izmjena (razlikovnosti) u predmetne kurikulume i kurikulume međupredmetnih tema, pri čemu se prihvaćaju već navedena načela kurikulumskog planiranja za darovite učenike. Razlikovni kurikulum uvodi se za sve darovite učenike, osim za iznimno darovite i darovite učenike s teškoćama u razvoju za koje se uvodi individualizirani kurikulum te je prilagođen njihovim odgojno-obrazovnim potrebama.

Razlikovni i individualizirani kurikulum treba polaziti od utvrđenoga inicijalnog stanja, odnosno prethodno utvrđene razine usvojenosti znanja i vještina učenika.

Razlikovni i individualizirani kurikulum za darovite učenike treba biti:

- fleksibilan i omogućiti individualizaciju
- temeljen na poticanju viših razina kognitivnih procesa
- usmjeren na razvoj kreativnosti
- temeljen na odgojno-obrazovnim ishodima više razine, tj. razlikovnim sadržajima i aktivnostima kojima se ti ishodi ostvaruju.

Kao takav on omogućava:

- obogaćivanje, ubrzavanje i različito grupiranje prema potrebama učenika
- fleksibilan raspored školskih dnevnih aktivnosti
- cjeloviti razvoj učenika: intelektualni, ali i emocionalni i socijalni razvoj učenika
- učenje izvan učionice
- rad s mentorima
- primjenu resursa iz uže i šire društvene zajednice.

Također dopušta:

- različite sadržaje i aktivnosti učenja
- odgojno-obrazovne ishode više razine
- primjenu raznolikih pristupa učenju i poučavanju
- različite brzine napredovanja
- učenje u različitim okruženjima
- primjenu posebnih oblika podrške za darovite učenike s teškoćama u razvoju.

Pri kurikulumskome planiranju odgojno-obrazovnoga rada u svim odgojno-obrazovnim ciklusima, polazeći od smjernica i preporuka tima za darovite, učitelji/nastavnici planiraju i bilježe prikladne oblike odgojno-obrazovne podrške, odnosno izmjene u kurikulumu za konkretne darovite učenike.

Prikladni oblici podrške osiguravaju:

- emocionalno sigurno ozračje
- ponudu smislenih i izazovnih aktivnosti
- prikladnu socijalizaciju i pripadnost skupini vršnjaka (kronoloških vršnjaka, ali i vršnjaka prema mentalnoj dobi, odnosno sposobnostima)
- naglasak stavljen na proces učenja i potrebe učenika, a ne samo na iznimne uratke i rezultate

- maksimalni razvoj viših razina kognitivnih procesa
- fleksibilnost i otvorenost.

Tijekom primjene razlikovnoga kurikulumu u učenju i poučavanju darovitih učenika učitelj/nastavnik prati i vrednuje učeničke procese i ishode učenja, vodi bilješke o praćenju te obavještava roditelje/skrbnika i učenike, što predstavlja osnovu za vrednovanje primjerenosti korištenih izmjena u kurikulumu.

Individualizacije postupaka važne su za odgojno-obrazovni napredak darovitih učenika. Mogućnosti individualizacije su brojne i specifične za pojedinoga darovitog učenika. Potrebno je primjenjivati one individualizirane postupke koji najbolje odgovaraju odgojno-obrazovnim potrebama darovitog učenika, pratiti njihovu učinkovitost i u slučaju potrebe ih mijenjati i uvoditi nove, pri čemu je važna suradnja učitelja/nastavnika, stručnih suradnika, učenika i roditelja/skrbnika. Korist od individualiziranog pristupa ima sam daroviti učenik, drugi učenici i učitelji/nastavnici, a pozitivno utječe i na razredno ozračje.

Primjeri individualizacije pristupa su: davanje zahtjevnijih zadataka, pripremanje dodatnih zadataka (radnih listova) za slučaj da učenik brže riješi zadane zadatke, čime se izbjegava dosađivanje i ometanje nastave, omogućavanje darovitom učeniku da predstavi naučeno na drukčiji način (aktivnost, projekt, uradak i sl.), aktivno uključivanje darovitog učenika u proces učenja, poučavanja i vrednovanja, zadavanje tema u području interesa darovitog učenika i predstavljanje tema drugim učenicima, usmjeravanje darovitog učenika na povremenu vršnjačku pomoć učenicima, prihvaćanje i poticanje ideja darovitih učenika da ih dijele s učiteljima/nastavnicima i učenicima, zadavanje kreativnih zadataka u kojima do izražaja dolazi domišljatost i originalnost darovitih učenika, osiguranje u učionici mjesta s različitim igrama koje potiču kreativnost i rješavanje problema, poticanje točnosti i urednosti, ali tolerirati neuredan rukopis, usmjeravati se na sadržaj, a ne na formu, biti fleksibilan (primjerice, dopustiti učeniku da pisanu provjeru napiše na računalu ili da zadatak riješi na svoj način), izbjegavati rutinske i monotone zadatke (prepisivanje teksta, uvježbavanje sadržaja koje su već svladali, domaće zadaće koje sadrže obrazovne sadržaje koje je učenik već usvojio), ne tražiti doslovnu reprodukciju, manje se usmjeravati na činjenična znanja, a više na konceptualno mišljenje, prihvaćati neuobičajene prijedloge, priznati rješavanje zadataka drukčijim postupkom, priznati kao točan zadatak i ako postupci rješavanja nisu navedeni (neki daroviti učenici koriste mentalno predočavanje za rješavanje matematičkih zadataka), omogućiti da se daroviti učenik u razredu predstavi s onim što može i zna, dogovoriti pravila (primjerice ako učenik često postavlja pitanja, što učitelj/nastavnik doživljava kao ometanje, dogovoriti da ih zapiše i postavi u dogovoreno vrijeme i sl.).

Za određene darovite učenike nije dovoljno okvirno planirati izmjene u predmetnim i međupredmetnim kurikulumima, odnosno uvesti razlikovni kurikulum, već je potrebno izraditi individualizirani kurikulum kao dokument koji regulira odgojno-obrazovni rad s pojedinim

darovitim učenikom. Planiranje, provedba i vrednovanje razlikovnog i individualiziranog kurikulumuma provode u većoj mjeri učitelji/nastavnici i mentor, a u provedbu pojedinih dijelova uključuju se i stručni suradnici (psiholog, edukacijski rehabilitator, logoped, socijalni pedagog, pedagog) te vanjski stručnjaci.

Individualizirani kurikulum izrađuje se za:

- *iznimno darovite učenike*

Za iznimno darovite učenike potrebno je izraditi individualiziran kurikulum koji u većoj mjeri uključuje individualizirani rad s mentorom te planiranje, praćenje i vrednovanje takvoga rada.

- *darovite učenike s teškoćama u razvoju*

Pri izradi individualiziranoga kurikulumuma za darovite učenike s teškoćama u razvoju potrebno je slijediti smjernice opisane u Smjernicama za rad s učenicima s teškoćama. U individualiziranome kurikulumu darovitoga učenika s teškoćama u razvoju, osim razlikovnosti u predmetnim i međupredmetnim kurikulumima, potrebno je planirati korake, pristupe i postupke u području teškoće, odnosno dodatne posebne potrebe. Pri izradi individualiziranoga kurikulumuma za darovite učenike s teškoćama u razvoju potrebno je surađivati s edukacijskim rehabilitatorom, odnosno u izradu uključiti stručnoga suradnika edukacijskoga rehabilitatora. Da bi uspješno slijedili predviđeni individualizirani kurikulum, neki od tih učenika trebaju pomoć stručnjaka edukacijskoga rehabilitatora te posebno planiranje postupaka poučavanja, okružja, materijala, sredstava i pomagala.

- *darovite učenike koji značajnije mijenjaju tempo učenja (ranije prelaze u viši razred)*

Za te učenike potrebno je isplanirati oblike učenja kojima će imati punu obrazovnu dobit od ubrzanja/sažimanja kurikulumuma, odnosno kojima će širiti i produbljivati postojeća znanja, nevezano za razred koji pohađaju. U slučaju ranijega prelaska u viši razred potrebno je planirati eventualnu dodatnu socioemocionalnu podršku (rad na uspješnoj socijalnoj integraciji u novome razrednom odjelu, samopouzdanju i sl.) tijekom procesa prelaska i tijekom pohađanja višega razreda. Taj oblik individualiziranoga kurikulumuma može biti privremenoga karaktera.

5.2.2. Razlikovni i individualizirani kurikulum u redovitoj nastavi

Razlikovni i individualizirani kurikulum je kvalitativno, a ne samo kvantitativno različit od nacionalno određenoga kurikulumuma, a izmjene se odnose na nekoliko dimenzija:

- odgojno-obrazovne ishode (očekivanja)
- pristup učenju i poučavanju
- uratke

- tempo učenja
- okruŕje učenja.

U planiranju razlikovnoga i individualiziranoga kurikulumu te elemente potrebno je kombinirati. Primjerice, promjenom tempa učenja daroviti učenik će proći dijelove ili cijeli predmetni kurikulum u kraćem vremenu, a ostatak vremena nuŕno je iskoristiti za provođenje dodatnih aktivnosti i sadržaja kojima će učenik ostvariti ishode više razine.

a) Odgojno-obrazovni ishodi

Nacionalni predmetni kurikulumi definiraju za svaku godinu učenja odgojno-obrazovne ishode. Ishodima se odgovara na pitanje: **Što učenici znaju, mogu učiniti i koje stavove/vrijednosti imaju razvijene u određenoj predmetnoj domeni/konceptu na kraju godine učenja i poučavanja određenoga predmeta?** Ishodi su također detaljnije i preciznije razrađeni u **sadržajima i preporukama (preporuke mogu sadržavati i aktivnosti) za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda**, koji čine pojedini ishod ili skupinu ishoda. Sadržaji označavaju ono **što se uči**, a aktivnosti određuju ono što učenik **čini** sa sadržajem. Preporuke za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda sadržavaju smjernice kojima se naglašava važnost pojedinih elemenata ishoda. Time se nastoji bolje objasniti značenje odgojno-obrazovnoga ishoda i sadržaja učenja te detaljnije opisati što predstavlja očekivano učenje. Ti primjeri mogu bolje opisati dubinu i širinu ishoda, posebno kad se odnose na više razine kognitivnih procesa, primjenu znanja, rješavanje problema i slično, ali sami ne sluŕe kao prikazi svih mogućih aktivnosti učenja koje učenici moraju proći niti kao pokazatelji postignuća učenika.

Izmjena odgojno-obrazovnih ishoda za darovite učenike podrazumijeva izmjene odgojno-obrazovnih ishoda definiranih predmetnim kurikulumima upravo u navedena dva elementa: **prema sadržajima i/ili preporukama (aktivnostima) i za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda** tako da odgovaraju iznadprosječnim sposobnostima i izraženim interesima darovitih učenika.

Sadržaji

Sadržaji se obogaćuju tako da se ishodi iz predmetnoga kurikulumu proširuju sadržajima koji se inače rijetko obrađuju (uči se šire) ili se postavljaju dodatni ishodi više razine (uči se dublje). Razlikovnost se postiŕe tako da sadržaj učinimo apstraktnijim, sloŕenijim, povezanijim ili suŕenijim.

Tablica 3. Izmjene odgojno-obrazovnih ishoda prema elementu sadržaja

izmjene sadržaja	opis sadržaja
<i>veća apstraktnost</i>	<ul style="list-style-type: none"> - fokus nije na specifičnim činjenicama, nego na konceptima i općim idejama - od učenika se očekuju generalizacije i povezivanje koncepata - uviđanje nadređenih odnosa i postavljanje „teorija”

<i>veća složenost</i>	<ul style="list-style-type: none"> - dodavanje novih elemenata, varijabli, perspektiva, izvora - sadržaj iz ishoda uspoređuje se i stavlja u odnos s drugim sadržajem - kreativna razrada postojećega sadržaja - sagledavanje istoga problema iz različitih kutova
<i>povezanost</i>	<ul style="list-style-type: none"> - povezivanje u pojedinim domenama - povezivanje u predmetima - povezivanje među predmetima
<i>suštanje</i>	<ul style="list-style-type: none"> - fokusiranje na neki uži dio sadržaja tako da ga učenik može dublje proučiti

Aktivnosti

Izmjene odgojno-obrazovnih ishoda za darovite učenike odnose se na pomak prema višim razinama kognitivnih procesa, odnosno prema rješavanju problema, samostalnom postavljanju problema, kreativnome, kritičkome mišljenju i primjeni znanstvenoga načina razmišljanja. Od učenika se traže oblici mišljenja prikazani u tablici 4.

Tablica 4. Izmjene odgojno-obrazovnih ishoda/očekivanja

izmjene aktivnosti	opis aktivnosti (primjeri)³
<i>Učenici rješavaju probleme</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Precizno definiraju problem i sve njegove elemente. - Analiziraju i raščlanjuju primjerenost i učinkovitost različitih strategija rješavanja problema radi pronalaženja najboljega pristupa. - Primjenjuju i testiraju različite strategije te odabiru one koje će učinkovito dovesti do kvalitetnoga rješenja. - Objašnjavaju zašto su određena rješenja kvalitetnija/primjerenija od drugih.

³ Očekivanja su prenesena iz Kurikuluma međupredmetne teme *Učiti kako učiti*.

	<ul style="list-style-type: none"> - Kritički analiziraju proces rješavanja problema i uočavaju mogućnosti korištenja novostečenim znanjem i vještinama u drugim situacijama.
<i>Učenici kreativno misle</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Analiziraju i raščlanjuju primjerenost i učinkovitost različitih strategija rješavanja problema radi pronalaženja najboljega pristupa. - Primjenjuju i testiraju različite strategije te odabiru one koje će učinkovito dovesti do kvalitetnoga rješenja. - Objašnjavaju zašto su određena rješenja kvalitetnija/ primjerenija od drugih. - Kritički analiziraju proces rješavanja problema i uočavaju mogućnosti korištenja novostečenim znanjem i vještinama u drugim situacijama.
<i>Učenici učinkovito primjenjuju metode kreativnog mišljenja</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Ideje, sadržaje i moguća rješenja problema sagledavaju „iz drugoga kuta” i reorganiziraju ih na različite primjenjive načine. - Stvaraju nove i originalne veze među idejama, situacijama, problemima koji imaju učinkovit ishod. - Kombiniraju ideje iz različitih područja te osmišljavaju i isprobavaju različite nove postupke i tehnike kako bi stvorili nove ideje i uratke ili se koristili postojećima na nov način. - U kreativnome procesu ponajprije se oslanjaju na vlastitu inspiraciju i vlastite kreativne resurse (ideje, strategije, alate, tehnike...). - Otvoreni su prema novim idejama i različitim mogućnostima, prihvaćaju postojanje rizika, neizvjesnosti i nepoznanica u kreativnome procesu i ustraju u kreativnoj aktivnosti.
<i>Učenici kritički misle</i>	<ul style="list-style-type: none"> - Pri razmatranju nekoga problema ili ideje samostalno analiziraju i procjenjuju važnost i točnost informacija. - Uzimaju u obzir različite informacije, stavljaju ih u kontekst te raščlanjuju logičnost argumenata na kojima se temelji neka ideja ili perspektiva.

	<ul style="list-style-type: none"> - Prihvaćaju postojanje različitih mišljenja i perspektiva, ali ih propituju i uspoređuju. Raspravljaju o valjanosti argumenata u podlozi različitih pozicija. - Uspostavljaju kriterije za vrednovanje tih pozicija uzimajući u obzir okruže i različite vrijednosne okvire. - Autonomno i odgovorno oblikuju vlastito mišljenje. - Temelje svoje mišljenje na argumentima. - Koristeći se argumentima, jasno artikuliraju i izražavaju svoju poziciju drugima. - Uspoređuju vlastitu poziciju s drugima i zastupaju je. - Uočavaju pristranosti u vlastitome mišljenju. - Spremni su preispitati i promijeniti vlastitu poziciju na temelju novih valjanih argumenata.
<p><i>Učenici primjenjuju znanstveni način razmišljanja</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Određuju istraživački problem i postavljaju istraživačka pitanja. - Rade predviđanja. - Opažaju i mjere, prikupljaju, obrađuju i uređuju podatke. - Vrednuju nalaze prikupljene mjerenjima. - Zaključuju o uzročno-posljedičnim vezama među pojavama. - Stvaraju nove generalizacije na temelju nalaza istraživanja.

b) Pristup učenju i poučavanju

Pristup učenju i poučavanju odnosi se na primjenu metoda učenja i poučavanja koje omogućavaju **aktivnu ulogu** učenika u razvoju znanja, vještina i stajališta. Darovitim učenicima ti su pristupi iznimno poticajni jer omogućavaju aktiviranje viših kognitivnih procesa i ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda na višoj razini. Iako načela učenja i poučavanja postavljena Nacionalnim okvirnim kurikulumom za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje zagovaraju aktivno učenje i poticanje složenijih oblika mišljenja za sve učenike, razlikovnost u pristupima učenju i poučavanju darovitih učenika odnosi se na veći udio onih pristupa učenju i poučavanju koji od njih zahtijevaju:

- izbor sadržaja/aktivnosti učenja i pristupa učenju/rješavanju zadataka
- rješavanje složenih i/ili slabo definiranih problema

- samostalno postavljanje problema
- samoregulirano istraživačko učenje (učenje otkrivanjem)
- rad na projektima
- sudjelovanje u integriranoj nastavi
- sudjelovanje u raspravama
- refleksiju na procese i rezultate učenja.

c) Uradak

Uradci se odnose na **rezultat učenja i rezultate usvajanja vještina**, odnosno na uratke kojima daroviti pokazuju razvijenost svojih kompetencija. Daroviti učenici u svojim uradcima pokazuju kako vladaju znanjem i vještinama na višoj razini. Uradci koji se traže od njih mogu biti domišljati i originalni problemski zadatci za druge učenike, umna mapa, plakat, članak u časopisu, prezentacija, uradak nastao praktičnom izradom, rasprava, javni nastup (izlaganje, koncert, kazališna predstava), izložba, projekt, humanitarna aktivnost itd. Neke uratke koje očekujemo od ostalih učenika ne treba zahtijevati u jednakoj mjeri i od darovitih učenika, osobito ne one koji nastaju primjenom nižih razina kognitivnih procesa i u kojima se očekuje ponavljanje niza istovrsnih zadataka.

d) Tempo učenja

Tempo učenja odnosi se na **količinu vremena provedenoga u učenju**. Daroviti učenici usvajaju brže ishode i s manjim brojem ponavljanja u odnosu na vršnjake. Stoga im treba omogućiti da tempo napredovanja u predmetnim kurikulumima i kurikulumima međupredmetnih tema prilagode svojim visoko iznadprosječnim sposobnostima. Tako će postići kontinuitet u učenju i izbjeći zamor i dosadu zbog nedovoljno izazovnih zahtjeva i sporoga tempa, što smanjuje motivaciju, izaziva frustraciju i dovodi do toga da ne nauče učiti. Ubrzanje prelaskom u viši razred ima mnoge prednosti, osobito u slučaju intelektualno (školski/akademski) darovitih učenika, pri čemu stupanj ubrzanja treba prilagoditi njihovim posebnim potrebama.

Ranijim prelaskom u viši razred daroviti učenik tijekom jedne školske godine može završiti dva ili više razreda školovanja uz uvjet da je položio razredni ispit, odnosno da je usvojio sve predviđene odgojno-obrazovne ishode prethodnoga razreda. Tim za darovite uzima u obzir neke od sljedećih pokazatelja pri odlučivanju o ranijem prelasku u viši razred:

- ima li učenik dosljedno visoko školsko postignuće
- uči li brže od ostalih učenika i ima li visoku motivaciju za učenje
- koliko ima razvijene socijalno-emocionalne kompetencije
- osjeća li se izolirano ili prihvaćeno u razrednome odjelu

- želi li prijeći u viši razred i promijeniti sredinu.

Tim za darovite na osnovi podataka o intelektualnome, socioemocionalnome i obrazovnome statusu učenika te na osnovi osobnoga mišljenja i želje učenika da prijeđe u viši razred, uz suglasnost roditelja/skrbnika, predlaže prelazak u viši razred. Da bi ubrzavanje imalo smisla za ukupan razvoj, potrebno je pratiti učinke ubrzavanja te u nastavku školovanja osigurati prikladne oblike podrške poštujući odgojno-obrazovne potrebe darovitoga učenika.

Brži prolazak kurikulumom može se ostvariti na tri načina: sažimanjem kurikulumu, kontinuiranim napredovanjem i/ili samovođenim napredovanjem.

- a. Sažimanje kurikulumu. Ubrzano napredovanje učenika u sažimanju dijelova kurikulumu podrazumijeva izostavljanje nekih ishoda ili nekih dijelova ishoda iz predmetnih kurikulumu koje je daroviti učenik već ostvario, a koji se ponajprije odnose na već usvojena temeljna znanja i niže razine kognitivnih procesa. Na osnovi inicijalne procjene određuje se i dokumentira inicijalna razina znanja i vještina te se planira što je moguće izostaviti. Značajno izostavljanje ishoda nema loših posljedica za znanje i vještine učenika ako je inicijalna razina visoka, a osigurano je vrijeme za uvođenje novih ishoda, pri čemu treba paziti da oni predstavljaju napredniju razinu učenja i misaonih procesa.
- b. Kontinuirano napredovanje. Učitelj kontinuirano prati kako daroviti učenik pokazuje ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda. Kad utvrdi da su ishodi ostvareni, postavlja nove ishode, čime se postiže brži prolaz kurikulumom. Pri tom obliku ubrzavanja učitelj kontrolira tempo napredovanja sukladno tempu rada učenika, odnosno njegovim intelektualnim mogućnostima i motivaciji.
- c. Samovođeno napredovanje. Samovođeno napredovanje podrazumijeva ubrzano ostvarivanje odgojno-obrazovnih ishoda, pri čemu učitelj osigurava različite izvore, a učenik samostalno određuje korake i tempo napredovanja. Ostvaruje se u kombinaciji s izmjenama okružja te podrazumijeva samostalno učenje i učenje u homogenim skupinama darovitih učenika. Daroviti učenik različitim oblicima uradaka pokazuje ostvarenost ishoda učenja.

Brži prelazak kurikulumom, uz utvrđivanje prethodne razine znanja i vještina, jedan je od preduvjeta za daljnje proširivanje i produbljivanje odgojno-obrazovnih ishoda u razlikovnom/individualiziranom kurikulumu.

e) Okružje

Odnosi se na **mjesto i uvjete učenja**. Svaki učitelj/nastavnik treba osigurati poticajno ozračje za učenje ne samo zbog darovitih, već zbog svih učenika. U okružju s poticajnim ozračjem svi će učenici imati uvjete za maksimalno napredovanje i učenje. Školsko i razredno ozračje, socijalno i fizičko okružje posebno su važni čimbenici učenja i napredovanja za darovite učenike.

Školsko i razredno ozračje

Školsko i razredno ozračje u kojemu se poštuju različitosti i potiče preuzimanje rizika, postavljanje pitanja, pravo na pogrešku, traženje različitih rješenja, stajalište „Daj najbolje od sebe!“ poticajno je za sve učenike, a osobito za darovite. Ozračje prihvatanja, poštovanja i podrške podrazumijeva stalno njegovanje pozitivnih odnosa među svim sudionicima odgojno-obrazovnoga procesa.

Socijalno okruženje

Daroviti učenici međusobno se razlikuju s obzirom na socijalne kompetencije i preferirane oblike učenja. Neki daroviti učenici odlično funkcioniraju u razrednome odjelu, omiljeni su, često ih ostali učenici biraju za vođe skupina i traže od njih pomoć u učenju. Iznimno daroviti učenici, pak, često teže komuniciraju sa skupinom vršnjaka jer s njima ne dijele iste interese, a razlike u sposobnostima su tako velike da mogu predstavljati problem u komunikaciji. Različitost u odnosu na vršnjake predstavlja rizičan čimbenik za pojavu vršnjačkog nasilja. Daroviti učenici imaju izraženu potrebu za samostalnim radom i za radom u manjoj skupini učenika sličnih sposobnosti i interesa. Stoga im, poštujući individualne razlike i potrebe, treba omogućiti rad u heterogenim skupinama s kronološkim vršnjacima, rad u homogenim skupinama vršnjaka slične mentalne dobi, samostalni rad i rad u paru te rad s mentorom.

Rad u heterogenim skupinama

Darovitoga učenika u razrednome odjelu treba uključiti prema njegovim sposobnostima, interesima i osobinama u rad s ostalim učenicima. Daroviti učenik može prezentirati ostalim učenicima dijelove obogaćenoga sadržaja, biti predstavnik ili glasnogovornik svoje skupine, inicirati i organizirati rad na projektima, pomagati u učenju i reflektiranju o procesima učenja i rješavanja zadataka, sastavljati zadatke različite težine za ostale učenike i slično.

Rad u homogenim skupinama

Homogene skupine mogu se postići grupiranjem darovitih učenika prema sposobnostima i interesu za određene predmete ili područja i to:

- u razrednome odjelu za rad na zahtjevnijim zadacima
- izvan razrednoga odjela u nekome od oblika dodatnih školskih aktivnosti s učenicima različite dobi, ali sličnih sposobnosti i interesa
- paralelnim pohađanjem dviju škola: redovite škole i škole za područno specifične darovitosti: umjetničke (glazbene, plesne), škole za strane jezike i sportske.

Samostalno učenje

Daroviti učenici imaju potrebu za samostalnim radom i za upravljanjem svojim procesom učenja odabirom sadržaja/aktivnosti, izvora, tempa i uradaka. Stoga treba stvarati što više prilika za

aktivno sudjelovanje darovitoga učenika u planiranju i postavljanju ciljeva učenja te za samostalno učenje i samostalno vrednovanje procesa i ishoda učenja. Daroviti učenici mogu osmisliti korake u vlastitome učenju, planirati i realizirati etape u svojim projektima, pomagati u planiranju i provedbi razrednih projekata, osmisliti vlastite radne listiće i zadatke, rješavati posebne domaće zadaće, samostalno proučavati različite izvore. Oni mogu biti dobri modeli za ostale učenike u postavljanju ciljeva učenja, planiranju i upravljanju učenjem te samovrednovanju, kao i suradnici u vrednovanju postignuća razrednih kolega. U svih učenika, a osobito u darovitim, treba poticati samoregulirano učenje.

Rad s mentorom

Mentorstvo predstavlja intenzivno individualno vođenje darovitoga učenika i pruža ne samo intelektualnu već i emocionalnu podršku. Rad s mentorom koristi svim darovitim učenicima, a pravo na mentora obvezno trebaju imati iznimno daroviti učenici, daroviti učenici s teškoćama u razvoju te daroviti učenici s iznimnim postignućima u specifičnome području. Mentor pridonosi stjecanju i širenju specifične baze znanja i vještina, omogućava razvoj metakognicije (refleksijom o tome kako radi), na učenika prenosi zanos za određeno područje i time pomaže u razvoju unutarnje motivacije, povezuje ga s drugim relevantnim izvorima i osobama (stručnjacima, institucijama, literaturom), omogućava kontakt s najnovijim zbivanjima u određenom području, pomaže u izboru buduće profesije, predstavlja mu uzor i sl.

Karakteristike mentorstva koje ga čine posebno pogodnim za rad s darovitim učenicima su:

- visok udio samostalnoga rada
- mogućnost sudjelovanja učenika u izboru sadržaja/aktivnosti učenja
- napredovanje u području specifičnoga interesa
- spoznaja o zahtjevima određene profesije
- lakša mogućnost praćenja napretka darovitim učenika u skladu s postavljenim ishodima i kriterijima njihove usvojenosti.

Odgojno-obrazovnoga radnika škole, tj. učitelja/nastavnika mentora darovitoga učenika, na prijedlog tima za darovite imenuje ravnatelj škole, uz suglasnost ministarstva nadležnoga za obrazovanje. Mentor je suradnik učitelju/nastavniku u planiranju, provedbi i vrednovanju individualiziranoga kurikulumu. Ostvaruje dijelove individualiziranoga kurikulumu individualnim radom s darovitim učenikom u vrijeme ili izvan redovite nastave, ovisno o organizacijskim mogućnostima škole te poštujući dnevno opterećenje darovitoga učenika obvezama u školi i izvan nje. Kontinuirano prati napredak darovitoga učenika i sudjeluje u izvješćivanju.

Mentor može biti učitelj ili stručni suradnik iz matične ili druge škole, stručnjak iz specifičnoga područja darovitosti, stručnjak sa sveučilišta ili nekoga instituta, stručnjak iz gospodarske domene,

stručnjak iz centra izvrsnosti, kao i bilo kojega drugog područja koje ga čini kompetentnim i primjerenim mentorom za rad s određenim darovitim učenicom. Zatim iznimni studenti u nekome od specifičnih područja darovitosti ili stariji učenici (srednjoškolci) pod određenim uvjetima, uz stručno vođenje mentora iz odgojno-obrazovne ustanove, a također se mogu uključivati u projekte i voditi mlađe darovite učenike.

Fizičko okružje

Daroviti učenici mogu učiti u istome fizičkom okružju kao i ostali učenici, ali može im se omogućiti i izdvajanje iz toga okružja. Izvanučionička nastava, kad svi učenici uče izvan prostora škole, korisna je svim učenicima, a osobito darovitim. Izdvajanje može biti samo za jednoga ili skupinu darovitih učenika, kraćega ili dužega trajanja.

Izvanučionička nastava podrazumijeva izdvajanje iz odgojno-obrazovnog rada u školi koju daroviti učenik pohađa, a izvodi se:

- na radionicama, seminarima, tematskim predavanjima
- u projektima
- u tjednim školama
- u izvanučioničkoj nastavi za posebne odgojno-obrazovne skupine za darovite
- na izložbama, u muzejima, kazalištima
- u virtualnome okružju
- na predmetima u srednjoj školi za učenike osnovne škole
- na kolegijima na sveučilištu za učenike srednje škole.

Učenje u izdvojenome okružju može imati neke važne prednosti za učenika kao što su manja strukturiranost, mogućnost fleksibilnoga grupiranja, veća mogućnost izbora, mogućnost dubljeg i šireg ulaženja u sadržaj, korištenje različitih metoda učenja i poučavanja, potpuno prilagođavanje tempa učenja, trajanja učenja i poučavanja interesima te angažiranosti darovitoga učenika itd.

5.2.3. Razlikovni i individualizirani kurikulum izvan redovite nastave

Programi izvan redovite nastave, u koje se uz ostale uključuju i daroviti učenici, jesu izborna, fakultativna, dodatna nastava, izvannastavne aktivnosti, produženi boravak. Oni su sastavni dio kurikuluma škola. Programi izvan redovite nastave osmišljeni su radi zadovoljavanja različitih potreba darovitih i zainteresiranih te posebno motiviranih učenika. Škola treba ponuditi širok spektar takvih aktivnosti, poželjno u svim područjima - od jezičnoga i umjetničkoga do prirodoslovnoga i informatičkoga, ovisno o interesu učenika i kadrovskim mogućnostima škole. Kako bi se obogatila i proširila ponuda, poželjno je i važno u provedbu tih aktivnosti uključiti

vanjske suradnike različitih profila: stručnjake iz pojedinih područja, učitelje iz lokalnih srednjih i visokih škola i sa sveučilišta, specijalizirane organizacije i udruge, roditelje/skrbnike, studente. Daroviti učenici mogu birati programe koji se nude učenicima iz viših razreda ili ciklusa.

Mogućnosti izvan redovite nastave namijenjene isključivo darovitim učenicima odnose se na sudjelovanje u posebnim odgojno-obrazovnim skupinama za darovite koje mogu imati različite ciljeve i programe rada u različitim područjima. Radom u posebnim skupinama za darovite obično se nastoji osigurati razvoj cjelovite ličnosti, što znači da se brine ne samo o intelektualnome već i o emocionalnome i socijalnome razvoju učenika. Mogu se sadržajno temeljiti na korelacijsko-integracijskome pristupu pri čemu se, primjerice, povezuju znanstveni i umjetnički sadržaji radi postizanja cjelovitosti doživljaja i spoznaje obrazovnih sadržaja. Programi rada trebaju biti otvorenoga tipa, što znači da učenicima pružaju mogućnost mijenjanja sadržaja/aktivnosti i pristupa. Učenici su sukreatori programa rada. Izvedba se temelji na suvremenim strategijama učenja i poučavanja te na holističkome pristupu kojima se postiže uravnoteženi socijalni i emocionalni razvoj.

Natjecanja

Natjecanja mogu biti školska, županijska, međuzupanijska, državna i međunarodna. Osim u natjecanjima u znanju, vještinama i kreativnim uradcima i izvedbama daroviti učenici sve češće se natječu svojim radovima na sajmovima inovacija, sudjeluju u start up projektima i istraživačkim projektima. Na natjecanjima se daroviti učenici susreću i uspoređuju s učenicima sličnih postignuća, a zadatci koje rješavaju često zahtijevaju više razine kognitivnih procesa i kreativnost u rješavanju problema, što je pogodno za razvoj darovitosti. Stoga darovitim učenicima koji to žele treba omogućiti dobrovoljno sudjelovanje na natjecanjima iz područja njihova interesa. Podrška učenicima koji se žele natjecati sastoji se od podrške u specifičnome području učenja u kojemu se učenik natječe te u emocionalnoj podršci. Podrška u specifičnome području može biti u obliku dodatne nastave ili mentorskoga rada, a darovitim učenicima koji se žele natjecati treba omogućiti da se za natjecanja pripremaju i za vrijeme redovite nastave, osobito ako su kurikulum prošli ubrzano. Uz predmetnog učitelja/nastavnika u pripremi učenika za natjecanje može biti i vanjski stručnjak, što se prati i usklađuje u suradnji s članovima tima za darovite.

Osobitu pozornost treba obratiti na fleksibilnost u pristupu natjecanjima i postavljanju primjerenih kriterija kad su u pitanju daroviti, osobito iznimno daroviti učenici.

Za sve darovite učenike neovisno o kronološkoj dobi koji postižu iznimne rezultate u svojim dobnim kategorijama, a u skladu s mogućnostima, treba omogućiti sudjelovanje na završnim razinama natjecanja znanja i vještina radi njihova uključivanja na međunarodnim natjecanjima.

Prednosti natjecanja za darovitoga učenika mogu biti u tome što potiču motiv za postignućem, težnju prema izvrsnosti i ulaganje dodatnoga truda u pripremu. Korisna je i izloženost složenim zahtjevima tijekom pripreme i samoga natjecanja, što od učenika traži angažiranje svih potencijala.

S druge strane, natjecanja su pogodnija za određene vrste darovitosti i područno specifične darovitosti, kao i za određene profile darovitih učenika (one uspješne i samostalne). Neki daroviti učenici zbog svojih specifičnih karakteristika i osobina ili karakteristika njihova okružja unatoč visokomu kognitivnom potencijalu ne uspijevaju se uključiti u natjecanja npr. zato što ne zadovoljavaju preduvjet izvrsnoga školskog uspjeha općenito ili u određenome predmetu ili imaju teškoću koja im ograničava mogućnost sudjelovanja. Pristup natjecanjima stoga treba organizirati na ravnopravnoj osnovi vodeći računa da sve skupine darovitih imaju jednake mogućnosti pristupa.

Budući da je težnja k savršenoj izvedbi jedna od čestih osobina darovitih, oni će i na natjecanjima očekivati iznimne rezultate koje neće uvijek postići, a upravo je za njihov socioemocionalni razvoj važno da se nauče nositi s neuspjehom. Stoga učitelji, mentori i roditelji/skrbnici ne trebaju postavljati isključivo zahtjeve za vrhunске rezultate, već posebnu pozornost trebaju obratiti na sam proces priprema za bilo koji od oblika natjecanja (znanje, znanstveni radovi, start up projekti) kako bi učeniku osigurali odgovarajuću emocionalnu i psihološku podršku nužnu za postizanje vrhunskih rezultata.

5.2.4. Različiti izvanškolski oblici rada

Različiti izvanškolski oblici rada značajni su u poticanju specifičnih područja darovitosti jer omogućavaju podršku u raznolikim programima sa specifičnim sadržajima i znatno fleksibilnijim mogućnostima organiziranja i grupiranja darovitih učenika.

Značaj izvanškolskih oblika rada očituje se i pri identifikaciji darovitih učenika koji imaju neku teškoću ili podbacuju u školskome uspjehu. U tim slučajevima uobičajene metode utvrđivanja darovitosti nedostatne su i treba ih dopuniti upravo uvidima o postignućima učenika u izvanškolskim programima. Za darovite učenike koji imaju iskustvo podbačaja u školskome uspjehu, susreti s učiteljima iz izvanškolskih programa koji su ih podupirali te roditeljsko/skrbničko pozitivno vrednovanje postignuća u izvanškolskim aktivnostima i njihovo dopuštenje za sudjelovanje unatoč podbacivanju pokazuju se kao ključni čimbenici koji dovode do skoka u postignuću.

Različite institucije, društva, klubovi, zajednice, udruge i centri koji djeluju u promicanju prirodnih, društvenih, tehničkih znanosti i umjetničkih područja mogu biti organizatori i provoditelji toga oblika podrške darovitim učenicima djelujući različitim oblicima rada kao što su radionice, ljetne škole, znanstveni kampovi, centri izvrsnosti, smotre, izložbe i dr.

Budući da kurikulumna načela postuliraju, važno je darovitim učenicima omogućiti konkretnu primjenu naučenoga u različitim okruženjima, u školi i izvan nje te je prihvaćanje tako nastalih postignuća i produkata važan dio procesa razvoja različitih kompetencija.

Centar izvrsnosti predstavlja specijaliziranu javnu ustanovu koja pruža podršku odgojno-obrazovnomu sustavu; okuplja stručnjake različitih profila i raspolaže stručnim i materijalnim resursima potrebnim za pružanje kvalitetne podrške darovitoj djeci i učenicima te odgojno-obrazovnim radnicima koji rade s darovitimima (organiziraju edukacije, programe, materijale i sl.).

Centar izvrsnosti na određenom području ima koordinacijsku ulogu u organizaciji sustava podrške darovitimima, povezujući odgojno-obrazovne ustanove, djelatnike, stručnjake, programe i aktivnosti na prostoru na kojem je uspostavljen te između centara izvrsnosti s različitih područja.

5.2.5. Posebnosti podrške nekim darovitim učenicima

Nekim darovitim učenicima potrebno je osigurati dodatne oblike odgojno-obrazovne podrške ili posebno voditi računa o primjerenosti i učinkovitosti uobičajenih oblika podrške.

1. Iznimno daroviti učenici

Za iznimno darovite učenike izrađuje se individualizirani kurikulum. Ako se primjereno potiču, iznimno daroviti učenici sposobni su u velikoj mjeri za samostalno i samoregulirano učenje, učenje uz primjenu suvremenih IKT metoda i izdvojeno učenje.

2. Daroviti učenici s teškoćama u razvoju

Za darovite učenike s teškoćama u razvoju planiranje odgojno-obrazovne podrške treba biti iznimno fleksibilno i prilagođeno jakim i slabim stranama učenika, odnosno treba uključivati izradu individualiziranog kurikuluma da bi se potaknuo razvoj visokih sposobnosti izmjenom dimenzija kurikuluma i istodobno pažljivim planiranjem i uvođenjem prilagodbi pristupa učenju i poučavanju usmjerenih na prevladavanje teškoća, u skladu sa *Smjernicama za rad s učenicima s teškoćama*. Takvi učenici zahtijevaju pomno praćenje i individualno savjetovanje sa stručnim suradnicima te stalno prilagođavanje odgojno-obrazovne podrške napretku i razvoju u području darovitosti i teškoća.

3. Daroviti učenici iz nepovoljnoga socioekonomskog ili obiteljskoga okružja i/ili manjinskih zajednica

U odgojno-obrazovnoj podršci tim darovitim učenicima često je presudan izbor učitelja i okružja, razvoj socijalnih vještina i potpora samopoštovanju, osiguravanje nužnih resursa za napredovanje u učenju, osiguravanje prikladnih uzora za usvajanje uloga i ponašanja te ponuda komplementarnih metoda učenja i poučavanja te izvanškolskih oblika podrške. Zahtijevaju praćenje, a često i neki oblik suradnje s institucijama izvan škole (centri za socijalnu skrb) u podršci i praćenju obiteljskih prilika s obzirom na to da obuhvaćaju djecu iz obitelji s narušenim odnosima, socioekonomski depriviranih obitelji, djecu migranata, izbjeglica i djecu iz drugih rizičnih skupina.

4. Daroviti učenici čija postignuća i školski uspjeh ne odgovaraju njihovim visokim sposobnostima

Ovo je relativno brojna skupina darovitih učenika čija odgojno-obrazovna podrška znatno više uključuje neke posebne metode rada, učenja i poučavanja u redovitoj nastavi kao što su motivacijske tehnike, suradničko učenje i sl., izbor učitelja koji će u većoj mjeri poticati odnos povjerenja i dogovora, promjenu okruženja i povremeno izdvajanje zbog razvoja socijalnih vještina i potpore samopoštovanju u posebnim skupinama za darovite učenike, osiguravanje prikladnih uzora za usvajanje uloga i ponašanja (npr. daroviti učenici iz viših razreda, studenti i stručnjaci iz područja učenikova interesa), individualno savjetovanje i intenzivniju suradnju s roditeljima/skrbnicima. Daroviti učenici koji podbacuju u školskome uspjehu često su uspješniji u različitim izvanškolskim oblicima podrške, a roditeljevo/skrbničko i učiteljevo priznavanje toga uspjeha obično pozitivno djeluje i na poboljšanje školskoga uspjeha.

5. Daroviti učenici izraženih specifičnih sposobnosti

Za ovu skupinu kao oblik odgojno-obrazovne podrške najučinkovitije se pokazalo homogeno grupiranje koje je u ovome području znatno primjenjivije (primjerice, umjetničke, glazbene, sportske grupe te umjetničke škole) te individualni rad s mentorom. Odgojno-obrazovna podrška u područjima izvan područja iznimne specifične darovitosti uključuje maksimalnu fleksibilnost u određivanju vremena i mjesta učenja te vrednovanju naučenoga. Preporučuje se sažimanje kurikuluma kako bi se daroviti učenik u preostalom vremenu mogao razvijati i napredovati u području svoje darovitosti, ali tako da u ostalim područjima ne zaostaje u odnosu na svoje vršnjake. Razrednik surađuje s roditeljima/skrbnicima, mentorom/trenerom darovitoga učenika i timom za darovite, objedinjuje podatke o razvoju darovitoga učenika u području darovitosti koje dobiva od mentora/trenera i napredovanje u ostvarivanju odgojno-obrazovnih ishoda u predmetnim kurikulumima.

5.2.6. Socioemocionalna podrška darovitim učenicima

Kad je riječ o darovitim učenicima, bitno je ne zaboraviti na njihov socijalni i emocionalni razvoj. Podrška socijalnomu i emocionalnomu razvoju darovitih učenika iznimno je važna zbog njihova cjelovitog razvoja kao suvremene tendencije u sklopu kurikularnog planiranja i programiranja. Daroviti ne moraju nužno imati probleme u socijalnome i emocionalnome funkcioniranju, ali i ne moraju biti otporni na probleme karakteristične za djetinjstvo i adolescenciju.

Često intelektualna superiornost može zasjeniti emocionalne i socijalne potrebe darovitoga učenika. Ponekad daroviti učenici imaju problema s integracijom među vršnjake zbog manjka socijalnih vještina, ali i zbog svoje različitosti koja dovodi do odbacivanja vršnjaka ili čak do vršnjačkog nasilja. Nedovoljno izazovni zadatci i nestimulativna sredina mogu u darovitih dovesti do problema u ponašanju, primjerice agresivnoga i nametljivoga ponašanja. Stoga je potrebno da

roditelji/skrbnici zajedno sa školom osiguraju primjerenu podršku osobnomu rastu i razvoju darovitih učenika te da sustavno rade na razvoju njihove samosvijesti, realistične slike o sebi, moralnosti i socijalnih vještina.

Učitelji/nastavnici i stručni suradnici trebaju osmisliti i ponuditi aktivnosti kojima bi daroviti učenici imali priliku razviti međusobno povjerenje i izraziti svoje osjećaje. Mogu pomoći darovitima da se uče osobnoj odgovornosti i odgovornosti za odnos s drugima.

Učitelji/nastavnici također mogu pomoći u izgradnji snažnoga integriteta darovitih učenika razvojem svojih interpersonalnih kompetencija. To podrazumijeva sposobnost prihvaćanja učenika kao individue, onakvim kakvim učenik jest te prilagodbu vlastitoga ponašanja tomu, pri čemu se ne odustaje od upravljanja odgojno-obrazovnim procesom. Iako učitelj/nastavnik može biti izvrstan stručnjak u svome predmetu, moguće je da učenicima ne bude uzor jer nije uspostavio s njima odnos koji dovodi do toga da se osjećaju prihvaćeno, poštovano i sigurno. Stoga je potrebno da učitelji/nastavnici rade na svojim komunikacijskim vještinama i autentičnosti te da prihvaćaju ne samo obrazovne već i socioemocionalne potrebe darovitih učenika, pokazujući razumijevanje i pružajući im podršku. Svakako je to veliki izazov kad su u pitanju daroviti učenici te je dodatna edukacija u području darovitosti i socioemocionalnih potreba darovitih učenika iznimno važna.

Ponekad se daroviti učenici mogu suočiti s teškoćama koje nadilaze učiteljeve stručne kompetencije. Teškoće se mogu pojaviti u obliku depresije, usamljenosti, anksioznosti, smanjene koncentracije, problema s učenjem, maladaptivnog perfekcionizma, poremećaja u ponašanju itd. Traženje podrške školskoga psihologa u takvim situacijama obično je nužan korak, kao što bi bio za bilo kojega drugog učenika. Potrebe darovitih za psihološkim savjetovanjem mogu biti ponešto drukčije od potreba njihovih vršnjaka, stoga je potrebno da je školski psiholog senzibiliziran za potrebe darovitih učenika. Razumijevanje, topla podrška i prihvaćanje može pomoći darovitim učenicima da se uspješno suoče s problemima. Socioemocionalni razvoj svih učenika potiče se osim razvojem odnosa učitelja/nastavnika i učenika te stvaranjem ozračja privrženosti školi i školskim preventivnim programima, od čega imaju koristi i daroviti učenici. Međutim, zbog specifičnih potreba darovitih učenika psiholog može organizirati i voditi grupu za socioemocionalnu podršku darovitim učenicima. U slučaju problema u području mentalnoga zdravlja, školski psiholog ili pedagog, u suradnji s nadležnim školskim liječnikom, treba roditelje/skrbnike potaknuti na daljnju stručnu obradu ili tretman izvan škole.

6. VREDNOVANJE I IZVJEŠĆIVANJE O POSTIGNUĆIMA I NAPREDOVANJU DAROVITE DJECE I UČENIKA

U ovome poglavlju daju se smjernice za vrednovanje postignuća i napredovanja darovite djece i učenika tijekom provedbe planiranih oblika odgojno-obrazovne podrške te smjernice za

izvješćivanje o postignućima. Vrednovanje podrazumijeva praćenje učenja i postignuća te procjenjivanje usvojenosti očekivanih odgojno-obrazovnih ishoda, a izvješćivanje se odnosi na razmjenu informacija između dječjih vrtića/škola i obitelji o postignućima i napredovanju te na izdavanje službenih izvješća/dokumenta koji opisuju rezultate vrednovanja. Vrednovanje i izvješćivanje o postignućima i napredovanju darovite djece i učenika ima određene specifičnosti koje je povezano s oblicima odgojno-obrazovne podrške kojom se koristi darovito dijete/učenik, odnosno s vrstom kurikuluma (razlikovni ili individualizirani).

Polazeći od načela horizontalne i vertikalne povezanosti te principa meke tranzicije iz jednoga odgojno-obrazovnog ciklusa u drugi, jasno je da vođenje darovitih u odgoju i obrazovanju mora osigurati **sljedivost dokumentacije**. Kritičnim točkama u praćenju djeteta/učenika smatra se prijelaz iz predškole u prvi razred osnovne škole, prijelaz iz razredne u predmetnu nastavu, prijelaz iz osnovnoškolskoga u srednjoškolski odgoj i obrazovanje te prijelaz iz jedne ustanove u drugu. Zbog potrebe funkcionalnoga prenošenja informacija obveza je ustanove da relevantne podatke o darovitima prenese u sljedeću ustanovu slanjem službene dokumentacije.

Osim dobre sljedivosti dokumentacije, u svakome višem ciklusu odgoja i obrazovanja učenik je već pri upisu evidentiran kao darovit te se odmah planiraju i poduzimaju odgovarajući koraci u organiziranju odgojno-obrazovne podrške. Tako se osigurava kontinuitet primjene razlikovnoga ili individualiziranoga kurikuluma za pojedinoga učenika.

6.1. VREDNOVANJE I IZVJEŠĆIVANJE U RANOME I PREDŠKOLSKOME ODGOJU I OBRAZOVANJU

Svaka odgojno-obrazovna ustanova dužna je osnovati tim za darovite koristeći se vlastitim resursima ili u nedostatku stručnjaka određenoga profila uključiti stručnjake drugih ustanova. Dijete kojemu je utvrđena darovitost dobiva svoju mapu u tiskanome i/ili elektroničkome obliku. Mapa o djetetu sadrži izvješće o utvrđivanju darovitosti (opis rezultata i mišljenje), zapažanja o djetetu koja daju odgojitelji ili/i stručni suradnici, bilješke razgovora s roditeljima/skrbnicima, mišljenje o razvojnome statusu djeteta koje izrađuje psiholog, ljestvice procjena, razvojne upitnike i sl. U mapu darovitoga djeteta pohranjuju se i uradci povezani s oblicima odgojno-obrazovne podrške u koje je dijete uključeno i koji upućuju na opće ili specifične visoko razvijene sposobnosti. Odgojitelji, psiholog i drugi članovi tima za darovite razmjenjuju mišljenja o napretku djeteta te posreduju zapažanja roditeljima/skrbnicima. Značajni zaključci i odluke u pisanome obliku prilažu se u mapu o djetetu. Zapažanja tima za darovite o praćenju djeteta upisuju se najmanje jednom u pola godine, prema potrebi i češće, a služe za procjenu primjerenosti programa i podrške djetetu, ali i za procjenu razvoja djeteta te kao temelj zahtjevu za prijevremeni upis u školu, uz stručnu procjenu psihologa.

Pokazatelji kojima se odgojitelji i tim za darovite koriste u vrednovanju razvojnih očekivanja ističu važnost iskustava djeteta u procesu učenja i naglasak stavljaju na kompetencije kojima je dijete ovladalo tijekom primjene određenih oblika odgojno-obrazovne podrške.

Nakon ispisa djeteta iz predškolske ustanove radi upisa u školu ili drugih razloga, ustanova izdaje završno mišljenje tima za darovite.

Bilješka o utvrđenoj darovitosti također se vodi u e-Matici u sustavu obrazovanja jedinstvenom za sve učenike.

6.2. VREDNOVANJE I IZVJEŠĆIVANJE U OSNOVNOŠKOLSKOME I SREDNJOŠKOLSKOME ODGOJU I OBRAZOVANJU

6.2.1. Praćenje ostvarenosti odgojno-obrazovnih ishoda radi vrednovanja odgojno-obrazovne podrške

Postignuća i napredovanje darovitih prati se radi vrednovanja primjerenosti i učinkovitosti odgojno-obrazovne podrške učeniku. Praćenje služi prikupljanju informacija koje upućuju na potrebu preinaka u oblicima podrške, primjerice na smanjivanje ili povećanje zahtjevnosti kurikuluma kako bi bio u najvećoj mjeri prilagođen odgojno-obrazovnim potrebama darovitoga učenika. Školski tim za darovite proučava dokumente novoupisanih učenika te oblikuje ili dopunjava popis darovitih učenika. Tim može potraživati podatke o novim učenicima od ustanove koju je dijete ili učenik prije pohađao da bi upotpunio dokumentaciju i stekao uvid u učenikov status. Na temelju te dokumentacije tim za darovite odmah planira i uvodi određenu odgojno-obrazovnu podršku za sve darovite učenike i dokumentira aktivnosti i uratke u mapi o učeniku.

Praćenje procesa učenja, postignuća i uradaka darovitoga učenika u pojedinim područjima te razvoja njegovih ključnih i predmetnih kompetencija tijekom provedbe razlikovnoga kurikuluma pruža značajne podatke o prikladnosti korištenih oblika podrške. Koliko god je moguće, u proces vrednovanja podrške potrebno je uključiti i učenika koji svojim iskustvima i refleksijama na proces može značajno pomoći u usmjeravanju budućih aktivnosti. Da bi se potaknuo daljnji napredak darovitih učenika, moguće je prilagoditi razlikovni kurikulum ili, iznimno, izraditi individualizirani kurikulum. Time se osigurava da svi daroviti učenici dobiju primjereni oblik odgojno-obrazovne podrške.

Tim za darovite raspodjeljuje poslove vrednovanja i izvješćivanja na pojedine svoje članove. Jednom u polugodištu, a prema potrebi i češće, priprema se kratko pisano izvješće o napretku svakoga darovitog učenika. Izvješće se odnosi na one aktivnosti koje čine razlikovni/individualizirani kurikulum (u redovitoj nastavi i izvan redovite nastave), a vrednuje se kvalitativno (opisno), s pomoću provjera znanja i/ili s pomoću ljestvica procjena. Naglasak se stavlja na priznavanje znanja, vještina i stajališta koje je učenik već stekao, ali i na razmatranje onih

elemenata kompetencija u kojima daroviti učenik treba dodatnu podršku. To je izvješće na temelju kojega tim za darovite predlaže izmjene i nadogradnju podrške darovitomu.

Praćenjem svih učenika tijekom redovitoga odgojno-obrazovnog procesa učitelj se nalazi također u prilici uočiti iznimna postignuća i uratke učenika koji dotad nisu bili identificirani kao daroviti. Ako učenik pri primjeni redovitoga kurikulumu pokazuje iznimna postignuća i uratke, učitelj predlaže uvođenje promjena u predmetne kurikulume, koje ga čine razlikovnim, a ujedno ga nominira za proces utvrđivanja darovitosti. Dodatno se takav učenik prema afinitetima može uključiti i u aktivnosti namijenjene darovitim učenicima izvan redovite nastave.

6.2.2. Vrednovanje procesa i ishoda učenja darovitih učenika

Vrednovanje procesa i ishoda učenja darovitih temelji se na načelima i pristupima vrednovanju definiranim u *Smjernicama za vrednovanje procesa učenja i ostvarenosti ishoda u osnovnoškolskome i srednjoškolskome odgoju i obrazovanju*.

Pri vrednovanju postignuća i uradaka darovitih učenika, učitelj/nastavnik/mentor uzima u obzir odgojno-obrazovne ishode u predmetnim kurikulumima i odgojno-obrazovna očekivanja u kurikulumima međupredmetnih tema (kojima je definirano što učenici moraju znati i moći učiniti u određenome odgojno-obrazovnom razdoblju), ali temelji vrednovanje i na prilagodbama ishoda i očekivanja u razlikovnome ili individualiziranome kurikulumu jer vrednovanje postignuća učenika mora odgovarati kurikulumu koji daroviti učenik slijedi.

Tako se za darovite u razlikovnome kurikulumu u redovitoj nastavi **vrednovanje za učenje** provodi uz odgovarajuću napredniju razinu zadataka (sadržaja i aktivnosti) koja potiče njihovu motivaciju i napredovanje. To vrednovanje osigurava konkretne i konstruktivne povratne informacije o napretku i služi darovitim učenicima da prilagode svoj pristup učenju i usklade očekivanja prema postavljenim ciljevima učenja, a učiteljima/nastavnicima omogućava da preispitaju proces poučavanja i razlikovne ili individualizirane kurikulume prema kojima rade. Povratne informacije učeniku trebaju biti konkretne i konstruktivne tako da ga usmjeravaju, potiču njegovu motivaciju i daljnji interes za odabrano područje.

Vrednovanje kao učenje usmjerava učenike prema samorefleksiji i samovrednovanju. Daroviti učenici u relativno ranoj dobi uče preuzimati inicijativu i odgovornost za vlastito učenje, tj. uče kako učiti, što je kompetencija koja podupire koncept cjeloživotnoga učenja.

Vrednovanje naučenoga dobro je poznat pristup koji podrazumijeva procjenu razine usvojenosti znanja, vještina ili stajališta koji se očekuju od učenika. Provodi se periodično, na kraju određenoga odgojno-obrazovnog razdoblja i obično rezultira ocjenom. Važno je napomenuti da se vrednovanje naučenoga za darovite učenike provodi prema istim kriterijima, primjenom istih ispitnih zadataka i postupaka kao što se vrednuju znanja i vještine ostalih učenika u razrednome odjelu.

Vrednovanje koje se temelji na prilagodbama ishoda i očekivanja u razlikovnome ili individualiziranome kurikulumu ne rezultira brojčanom ocjenom, već služi za utvrđivanje napretka učenika i osnova je za daljnje planiranje rada s darovitim učenicom. Ostvarenost tih ishoda i očekivanja opisuje se u izvješću o ostvarivanju razlikovnog/individualiziranog kurikuluma.

6.2.3. Izvješćivanje o postignućima i napredovanju darovitih učenika

Svrha izvješćivanja o postignućima i napredovanju darovitih učenika jest višestruka: ono omogućava vertikalni protok informacija o postignućima i uradcima darovitoga, svim sudionicima procesa daje mogućnost sudjelovanja u odlučivanju o prikladnosti pojedinih oblika odgojno-obrazovne podrške, daje informaciju o napretku i razvoju darovitoga učenika ili upućuje na izazove koji se mogu pojaviti. Osim što izvješćivanje predstavlja podlogu za planiranje sljedećih koraka ili izmjene u pojedinim elementima podrške, ono također nastoji podržati učenika u upravljanju vlastitim procesom učenja poticanjem njegove odgovornosti za učenje osvješćivanjem njegovih jakih strana i izazova s kojima se suočava u pojedinome području učenja. Formalni oblik izvješćivanja darovitomu učeniku omogućava meku tranziciju na viši stupanj obrazovanja i prirodni nastavak podrške, primjerice pri upisu u osnovnu ili srednju školu. Formalno izvješće oblikuje tim za darovite, a izdaje ga dječji vrtić ili škola.

Oblici izvješćivanja mogu biti formalni (izvješće o praćenju i napredovanju darovitog djeteta/učenika, podatci i bilješke u e-Matici) i neformalni (razgovor sustručnjaka, članova tima za darovite, mentora i učenika, mentora i roditelja/skrbnika).

Podatci i bilješke u e-Matici sadrže informacije o uključenosti učenika u pojedine oblike podrške za darovite učenike, odnosno podatke o razlikovnome i/ili individualiziranome kurikulumu.

Izvješćivanje o raznolikim aktivnostima u koje se daroviti uključuju izvan škole u djelokrugu je organizatora tih aktivnosti. Diplome, uvjerenja i slični dokumenti koje je stekao daroviti učenik sudjelovanjem u izvanškolskim oblicima podrške mogu se priložiti u mapu o učeniku, a aktivnost i postignuća bilježe se u e-Maticu.

Za učenike koji sudjeluju na međunarodnim natjecanjima i natjecanjima na državnoj razini, u e-Matici se navodi nastavni predmet ili područje u kojemu se učenik natjecao, naziv natjecanja te plasman.

7. ULOGA NOSITELJA KURIKULUMA U RADU S DAROVITIMA

U svakoj odgojno-obrazovnoj ustanovi odgojitelji, učitelji/nastavnici i stručni suradnici imaju ključnu ulogu u osiguravanju sustavne podrške darovitoj djeci i učenicima provođenjem postupaka identifikacije, osmišljavanjem, planiranjem i izvedbom različitih oblika podrške te vrednovanjem i

izvješćivanjem o napredovanju, procesu i ishodima učenja darovite djece i učenika. Uloga odgojno-obrazovnih radnika u radu s darovitima ostvaruje se u svim vrstama odgoja i obrazovanja te u svim odgojno-obrazovnim ciklusima i razinama.

Posebni značaj za rad s darovitima u svakoj odgojno-obrazovnoj ustanovi ima **tim za darovite** koji u suradnji svih članova kontinuirano i sustavno pruža podršku darovitima. Tim za darovite jest tijelo odgojno-obrazovne ustanove koje osniva ravnatelj ustanove, a u kojemu osim ravnatelja sudjeluju odgojitelji, učitelji razredne i predmetne nastave, psiholog i pedagog, prema potrebi se uključuju i logoped, edukacijski rehabilitator ili socijalni pedagog, knjižničar te vanjski stručnjaci - mentori. Roditelji/skrbnici mogu biti uključeni u rad tima za darovite i surađivati sa stručnjacima u procesu planiranja i vrednovanja odgojno-obrazovne podrške i individualiziranoga kurikuluma. Razina suradnje odgojitelja/učitelja/nastavnika/stručnih suradnika/mentora i roditelja/skrbnika te same uključenosti roditelja ovisit će o potrebama djeteta/učenika, a djelomično i o roditeljskoj/skrbničkoj spremnosti za suradnju. U rad tima za darovite treba uključiti i darovito dijete/učenika sukladno njegovim mogućnostima i ulozi.

Glavne uloge **tima za darovite** u suradnji s odgojiteljima/učiteljima/nastavnicima/stručnim suradnicima/mentorom su:

- surađuje u izradi predškolskog/školskog kurikulumu
- planira, organizira, koordinira i/ili provodi proces identifikacije
- na temelju rezultata identifikacije priprema mišljenja i predlaže primjerene oblike odgojno-obrazovne podrške za identificiranu darovitu djecu i učenike
- osmišljava, planira i/ili provodi, koordinira, prati i vrednuje različite oblike odgojno-obrazovne podrške darovitoj djeci i učenicima
- vodi potrebnu dokumentaciju o provedenim aktivnostima te o svakome djetetu i učeniku, svaki član tima u skladu sa svojom ulogom i obvezama u timu
- priprema izvješća o napredovanju darovite djece i učenika
- pruža stručnu podršku odgojiteljima i učiteljima/nastavnicima u odgojno-obrazovnome radu s darovitom djecom i učenicima
- skrbi se o profesionalnome razvoju odgojno-obrazovnih radnika u području darovitosti, održava individualno savjetovanje i konzultacije, predavanja i radionice, organizira stručno usavršavanje koje provode vanjski stručnjaci, osigurava nabavku didaktičkih i drugih materijala, knjiga, stručnih i znanstvenih časopisa, stručno se usavršava i čita stručnu i znanstvenu literaturu, povezuje se i razmjenjuje iskustva, znanja i primjere dobre prakse s članovima tima za darovite u drugim odgojno-obrazovnim ustanovama te potiče odgojno-obrazovne radnike na stručno usavršavanje u sljedećim područjima:

- karakteristike i uočavanje darovitih
 - planiranje kurikuluma, procesa učenja i poučavanja te vrednovanja
 - organizacija okružja i iskustva učenja
 - pristupi učenju i poučavanju te vrednovanju uradaka i postignuća darovitih
 - potpora socijalnim i emocionalnim potrebama darovitih
 - druge teme iz područja odgoja i obrazovanja darovitih
- planira, organizira i ostvaruje suradnju s roditeljima/skrbnicima darovite djece i učenika
 - planira, organizira i ostvaruje suradnju s vanjskim suradnicima u provođenju zajedničkih aktivnosti i programa namijenjenih darovitoj djeci i učenicima
 - osmišljava projekte i programe u području darovitosti i prijavljuje na natječeaje
 - prati i vrednuje ostvarivanje i kvalitetu programa rada s darovitom djecom i učenicima te radi na njihovu unapređenju.

Uloga odgojitelja

- Redovito i sustavno prati napredovanje, procese učenja i razvojne ishode djece te uočava znakove u ponašanju koji upućuju na darovitost, pri čemu se koriste razvojno primjerenim alatima za formativnu procjenu.
- Nominira potencijalno darovitu djecu na temelju uočenih znakova u ponašanju i analize dječjih uradaka.
- U suradnji s timom za darovite osmišljava, planira i uvodi prikladna iskustva učenja i oblike podrške koji fleksibilno odgovaraju na uočene potrebe darovite djece, omogućavaju razlikovnost i obogaćivanje iskustva.
- Prati i dokumentira napredovanje djeteta radi osiguravanja primjerenih poticaja i podrške.
- Potiče razmjenu informacija o dječjem napretku s članovima obitelji i zajedno s njima planira odgojno-obrazovnu podršku djetetu.
- Aktivno sudjeluje u kreiranju završnoga mišljenja tima za darovite koju dijete prenosi u viši stupanj odgoja i obrazovanja ili u drugu ustanovu.

Uloga učitelja/nastavnika

- Uočava i procjenjuje osobine i ponašanja učenika koja upućuju na moguću darovitost te kvalitativno analizira njihove uratke i postignuća.
- Nominira potencijalno darovite učenike na temelju uočenih znakova u ponašanju i analize njihovih uradaka i postignuća.

- U suradnji s timom za darovite osmišljava, provodi i vrednuje razlikovni i individualizirani kurikulum (uvodi potrebne izmjene u dimenzijama kurikuluma koje se odnose na ishode učenja, pristup učenju i poučavanju, uradak, tempo učenja i okružje u sklopu redovite nastave).
- Savjetuje roditelje/skrbnike i upućuje darovitog učenika na uključivanje u različite izvannastavne i izvanškolske aktivnosti usmjerene na potrebe darovitih učenika.
- Sudjeluje u izradi, provedbi i vrednovanju individualiziranoga kurikuluma za određene darovite učenike.
- Usmjerava i savjetuje darovite učenike i njihove roditelje/skrbnike u vezi s mogućnošću uključivanja u pojedine izvanškolske programe te daljnji akademski i profesionalni razvoj.
- Brine se o cjelovitome razvoju darovitoga učenika pružajući podršku emocionalnomu i socijalnomu razvoju te razvoju motivacije.
- Vrednuje napredak i postignuća darovitih učenika.
- Sudjeluje u izradi izvješća, dodatka svjedodžbi i upisu bilješki u e-Maticu.
- Potiče razmjenu informacija o učenikovu napretku s članovima obitelji i sudjelovanje roditelja/skrbnika u planiranju i provedbi odgojno-obrazovne podrške.

Uloga mentora

- Sudjeluje u osmišljavanju, planiranju i provedbi određenih oblika podrške izvan redovite nastave te je suradnik učitelju/nastavniku u osmišljavanju i provedbi individualiziranog kurikuluma.
- Upoznaje učenika s područjem svoga djelovanja i uključuje ga u svoje projekte, za njega kreira izazovne i zahtjevne zadatke i aktivnosti, povezuje ga s drugim stručnjacima i institucijama, upućuje ga na literaturu i druge resurse, omogućava mu kontakt s najnovijim zbivanjima u svome području rada.
- Brine se o cjelovitome razvoju darovitoga učenika pružajući podršku emocionalnomu i socijalnomu razvoju te razvoju motivacije.
- Usmjerava i savjetuje darovite učenike i roditelje/skrbnike u vezi s daljnjim akademskim i profesionalnim razvojem.
- Vrednuje napredak i postignuća darovitih učenika te sudjeluje u izradi izvješća.

Uloga psihologa

- Vodi i dokumentira proces identifikacije darovite djece i učenika (primjenjuje psihologijske mjerne instrumente te analizira i interpretira rezultate testiranja, analizira i interpretira sve podatke prikupljene u postupcima uočavanja i utvrđivanja darovitosti).
- Izvještava o rezultatima identifikacije darovite učenike i njihove roditelje te druge odgojno-obrazovne radnike.
- Sudjeluje u pripremi i izradi mišljenja o primjerenome obliku školovanja i/ili podrške za darovito dijete i učenika.
- Sustavno prati i dokumentira kognitivni, emocionalni i socijalni razvoj darovitoga djeteta/učenika, pri čemu se koristi kvalitativnim i kvantitativnim podacima o učeniku radi planiranja i vrednovanja odgojno-obrazovne i socioemocionalne podrške darovitoj djeci i učenicima.
- U sklopu tima za darovite sudjeluje u osmišljavanju i vrednovanju razlikovnoga/individualiziranog kurikulumu te drugih oblika podrške.
- Pruža socioemocionalnu podršku darovitima i njihovim roditeljima/skrbnicima organizirajući psihološka savjetovanja, radionice, predavanja i sl.
- Pruža savjetodavnu pomoć odgojiteljima, učiteljima/nastavnicima koji rade s darovitom djecom i učenicima
- Organizira i/ili provodi stručna usavršavanja odgojitelja, učitelja/nastavnika (predavanja, radionice) koji se odnose na identifikaciju i rad s darovitom djecom i učenicima te na socioemocionalni razvoj darovitih učenika.
- Analizira primijenjene modele identifikacije darovite djece i učenika te predlaže poboljšanja.
- Radi na razvijanju psihologijskih mjernih instrumenata za identifikaciju darovite djece i učenika kao što su skale procjene, upitnici i slično.
- Provodi istraživanja i informira odgojno-obrazovne radnike o dobivenim rezultatima.

Uloga pedagoga

- U sklopu tima za darovite sudjeluje u izradi predškolskog/školskog kurikulumu.
- U suradnji s odgojiteljima, učiteljima/nastavnicima i drugim stručnim suradnicima odgojno-obrazovne ustanove uočava darovitu djecu i učenike na temelju praćenja i analize njihova učenja, ponašanja, postignuća i iznimnih uradaka.
- Sudjeluje u pripremi i izradi mišljenja o primjerenim oblicima odgojno-obrazovne podrške darovitoj djeci i učenicima.

- U sklopu tima za darovite koordinira osmišljavanje, izradu, provedbu i vrednovanje različitih oblika odgojno-obrazovne podrške darovitoj djeci i učenicima te predlaže odgovarajuća organizacijska i didaktičko-metodička rješenja.
- Prati napredak darovite djece i učenika te vodi pedagošku dokumentaciju.
- Savjetuje i pomaže u radu s darovitom djecom i učenicima odgojiteljima, učiteljima/nastavnicima i drugim stručnim suradnicima odgojno-obrazovne ustanove.
- Sudjeluje u socijalizaciji darovite djece/učenika te provodi različite odgojno-obrazovne aktivnosti i pedagoško savjetovanje darovite djece i učenika i njihovih roditelja/skrbnika.
- U sklopu tima za darovite analizira i vrednuje ostvarivanje predškolskog/školskog kurikulumu za darovite te predlaže mjere za njegovo unapređenje.

Uloga stručnih suradnika edukacijskih-rehabilitatora, logopeda i socijalnih pedagoga

- Uočava teškoće u darovite djece i učenika.
- Sudjeluje u utvrđivanju darovitosti u djece/učenika s teškoćama.
- Sudjeluje u pripremi i izradi mišljenja o primjerenome obliku školovanja i/ili podrške darovitomu djetetu/učeniku s teškoćama.
- Sudjeluje u izradi i vrednovanju individualiziranoga kurikulumu za darovitu djecu/učenike s teškoćama.

Uloga knjižničara

- Suraduje s darovitim učenicima individualno ili u skupinama u učenju određenih obrazovnih sadržaja i u provedbi određenih aktivnosti na projektima, potiče razvoj informacijske pismenosti te im pomaže u pristupu i proširivanju dostupnih resursa za učenje i istraživanje putem knjižnične i međuknjižnične razmjene.
- Provodi individualne i grupne razgovore s učenicima o knjigama i filmovima u kojima su likovi darovita djeca, mladi ili odrasle osobe. Ako je educiran u području razvojne biblioterapije, provodi je u školi, samostalno ili u suradnji sa stručnim suradnikom psihologom, uz prethodnu edukaciju u području darovitosti.
- Uključuje se u školske preventivne programe i projekte.

Uloga ravnatelja

- Osigurava resurse potrebne za identifikaciju darovite djece i učenika (omogućava nabavu psihologijskih mjernih instrumenata, osigurava organizacijske uvjete provođenja procesa identifikacije i vođenja dokumentacije o darovitoj djeci i učenicima).

- Skrbi se o prikladnim prostornim, organizacijskim, kadrovskim i financijskim uvjetima za provođenje identifikacije i različitih oblika podrške darovitoj djeci i učenicima.
- Uspostavlja suradnju s drugim odgojno-obrazovnim ustanovama i centrima izvrsnosti za rad s darovitima, s visokoškolskim i znanstvenim institucijama, privrednim subjektima i udrugama koje se bave darovitima.
- Zajedno s timom za darovite planira i osmišljava programe profesionalnoga razvoja za odgojitelje, učitelje/nastavnike i stručne suradnike u području darovitosti te osigurava potrebne organizacijske uvjete i financijska sredstva.
- Sudjeluje u praćenju postignuća darovitog djeteta/učenika te održavanju kontinuirane suradnje s roditeljima.

8. SURADNJA S RODITELJIMA/SKRBNICIMA

Odgoj darovite djece može biti vrlo zahtjevno iskustvo. Većina roditelja/skrbnika nije sasvim pripremljena za taj izazov. Suočavanje s izazovima odgoja djeteta ili mlade osobe s iznimnim sposobnostima može biti ugodno i ispunjavajuće, ali ujedno i iscrpljujuće, nepredvidivo, samotno, frustrirajuće ili zbunjujuće. Odgojno-obrazovne ustanove trebaju roditeljima/skrbnicima pružiti podršku i konkretne savjete povezane s odgojem darovite djece i mladih. Važno je i da roditelji/skrbnici osvijeste kakav utjecaj darovito dijete može imati na razrednu i obiteljsku dinamiku, ali i kakav utjecaj na njegov razvoj ima obiteljsko, školsko i šire okružje.

Partnerski odnos između roditelja i odgojno-obrazovne ustanove

Roditelji/skrbnici i odgojno-obrazovna ustanova trebaju omogućiti darovitom djetetu/učeniku da ostvari svoje potencijale. Za dobrobit darovitoga djeteta/učenika najvažnije je da svi uključeni u odgojno-obrazovni proces surađuju i partnerski odlučuju u najboljem interesu djeteta. U suradnji tima za darovite važna je jasna podjela uloga i odgovornosti. Kvalitetno partnerstvo usmjereno na dobrobit djeteta podrazumijeva:

- kreiranje situacija za aktivno sudjelovanje roditelja/skrbnika u odgojno-obrazovnome procesu
- omogućavanje roditeljima/skrbnicima povratne informacije o neposrednom radu s darovitim djetetom/učenicom
- poticanje i prihvaćanje roditeljskih/skrbničkih ideja i inicijative u planiranju odgojno-obrazovnoga procesa i podrške
- dobru informiranost o potrebama djeteta i pravodobnu razmjenu relevantnih podataka
- roditeljsko/skrbničko sudjelovanje u vrednovanju kvalitete odgojno-obrazovne podrške i rada s darovitim djetetom
- pružanje podrške roditeljima/skrbnicima u osnaživanju njihovih roditeljskih/skrbničkih kompetencija.

Roditelji/skrbnici najbolje poznaju osobine i interese svoga djeteta koji mogu biti povezani s njegovom darovitošću. Iako roditelji/skrbnici nisu stručnjaci, mogu biti dobri u prepoznavanju darovitosti svoga djeteta, stoga su uključeni u **proces identifikacije**. Oni daju važne informacije o djetetovim sposobnostima i potrebama te ih se treba konzultirati prilikom planiranja bilo kakvoga **oblika podrške darovitim učenicima**. Neovisno o obliku podrške koji se planira za darovito dijete i učenika, svi sudionici toga procesa (učenik, roditelj/skrbnik, učitelj/nastavnik, stručni suradnik, ravnatelj) trebaju zajedno procijeniti je li odabrani oblik podrške primjeren i dostatan.

Neki od **preporučenih/mogućih oblika suradnje s roditeljima/skrbnicima darovitoga djeteta/učenika** su:

- individualni razgovori s roditeljima/skrbnicima npr. prije uključivanja djeteta/učenika u neki od oblika odgojno-obrazovne i/ili socioemocionalne podrške
- aktivno sudjelovanje roditelja/skrbnika u radu Tima za darovite i prihvaćanje njihove važne uloge u podržavanju i poticanju djeteta, u uključivanju u izvanškolske programe, u pronalasku mentora za dijete i dr.
- različiti oblici pisane komunikacije prema roditeljima/skrbnicima darovitih: pisane bilješke, letci, plakati, mrežna stranica odgojno-obrazovne ustanove i sl.
- istraživanja potreba obitelji i anketiranje roditelja/skrbnika o pojedinim područjima razvoja i odgoja djece te o ostvarenju odgojno-obrazovne podrške
- roditeljski sastanci (informativni, komunikacijski, prezentacijski)
- prezentacije odgojno-obrazovnoga rada u vidu izložbi fotografija i dječjega likovnog stvaralaštva, dramskoga stvaralaštva, prikazi grupnih projekata, prikazi mapa dječjih radova, videoprojekcije rada s djecom i dr.
- savjetovanje i radionice o pitanjima važnim za razvoj različitih kompetencija djeteta: pedagoško, psihološko, logopedsko, edukacijsko-rehabilitacijsko, socijalno-pedagoško i zdravstveno savjetovalište za roditelje/skrbnike
- različite iskustvene radionice za razvoj roditeljskih kompetencija
- grupe podrške za roditelje/skrbnike
- uvođenje roditelja predavača ili voditelja radionica u odgojno-obrazovni rad s darovitim učenicima (odgojitelj/učitelj/nastavnik/mentor može dogovoriti i pozvati roditelja/skrbnika stručnjaka u interesnome području darovitih učenika kao gosta predavača ili voditelja radionica. Ti su oblici posebno pogodni u vrijeme dana otvorenih vrata odgojno-obrazovne ustanove i u radu u posebnim odgojno-obrazovnim skupinama za rad s darovitim učenicima.)
- sudjelovanje roditelja/skrbnika u organiziranim zajedničkim igraonicama, radionicama, izvanučioničkoj nastavi, druženjima, vanjskim manifestacijama, izletima s djecom i odgojiteljima/učiteljima/nastavnicima.

Ponekad daroviti učenici ne postižu očekivani školski uspjeh. Problem školskoga neuspjeha u darovitih učenika zahtijeva preciznu analizu individualnih, obiteljskih i školskih čimbenika koji mogu biti uzrok slabijemu uspjehu od očekivanoga. Ne postoji jednostavan način za popravljjanje

školskoga neuspjeha darovitoga učenika. Stoga je kvalitetna suradnja svih sudionika odgojno-obrazovnoga procesa s roditeljima/skrbnicima i obitelji iznimno važna.

Savjetovanje o karakteristikama djeteta, njegovim posebnim potrebama i važnosti odgovarajuće odgojno-obrazovne podrške treba osigurati svim roditeljima/skrbnicima darovitih u odgojno-obrazovnome sustavu, a osobito roditeljima/skrbnicima onih darovitih koji osim darovitosti imaju i dodatnu posebnu potrebu te onim skupinama roditelja koji na neprikladan način pristupaju utvrđenoj darovitosti djeteta. Među njima su roditelji koji nerado prihvaćaju da je njihovo dijete darovito (iz „obzira“ prema drugomu djetetu koje nije darovito, bojeći se odgovornosti u odgoju ili zbog straha da okolina ne bi mislila da se „prave važni“). Tu skupinu roditelja treba posebno potaknuti na prihvaćanje razvojnih posebnosti, potreba djeteta i mogućnosti koje pruža odgojno-obrazovna podrška za njegovo napredovanje.

Druga skupina roditelja je ona koja reagira potpuno suprotno, neprestano i neprimjereno ističući darovitost i postignuća svoga djeteta koristeći se time kao isprikom za svoje odgojne propuste ili su nekritički „udivljeni“ uspjesima djeteta propuštajući prikladno djelovati u mnogim važnim segmentima razvoja i odrastanja djeteta. Njima je potrebno posebno osvijestiti negativne učinke pretjeranoga isticanja postignuća, uputiti ih u važnost razvoja intrinzične motivacije kontinuiranim radom, ulaganjem truda i posvećenosti području neovisno o vanjskim poticajima (pohvalama, ocjenama, nagradama) te im istaknuti određene odgojne postupke važne za cjelovit razvoj i dobrobit djeteta.

Ako roditelji/skrbnici vjeruju da učitelji i ostali stručnjaci rade u najboljem interesu njihova djeteta, veća je vjerojatnost da će surađivati. Stoga je važno razvijati odnos povjerenja i međusobnoga poštovanja jer tek kao tim roditelji/skrbnici i odgojno-obrazovni radnici mogu biti mnogo učinkovitiji u sveobuhvatnoj podršci darovitima. Povezanost i kvalitetni interpersonalni odnosi između obitelji i odgojno-obrazovne ustanove mogu poticajno djelovati na emocionalni, socijalni i intelektualni razvoj darovitoga djeteta/učenika. Stručno utvrđivanje darovitosti djeteta i savjetodavna podrška stručnjaka velika je pomoć roditeljima/skrbnicima u upoznavanju, razumijevanju i prihvaćanju svojega darovitog djeteta/učenika, ali i u izbjegavanju mnogobrojnih teškoća koje se u procesu odrastanja djeteta/učenika mogu pojaviti.

9. UMJESTO ZAKLJUČKA

Darovitu djecu i učenike trebamo prihvatiti sa svim njihovim posebnostima. Naša odgovornost jest pomoći im očuvati i razviti ljubav i motivaciju prema učenju i održati njihovu prirodnu znatiželju. Istraživanja sve više potvrđuju važnost nekognitivnih čimbenika za realizaciju darovitosti, pri čemu se posebno ističe presudna uloga okoline. Upravo je u vrijeme djetinjstva i adolescencije dječji vrtić i škola, osim obitelji, dominantno okruženje u kojemu djeca i učenici žive i djeluju. Stoga je potrebno omogućiti darovitoj djeci i učenicima da se u tome okruženju, bogatom poticajima i različitim mogućnostima, optimalno koriste svojim sposobnostima i razvijaju ih. Kako bi podrška darovitoj djeci i učenicima bila sveobuhvatna i sustavna, nužno je osigurati je u svakome dječjem vrtiću i školi, u svakoj vrtićkoj odgojno-obrazovnoj skupini i razrednome odjelu. Osim osnaživanja odgojno-obrazovnih radnika za rad s darovitima, važno je i otvaranje odgojno-obrazovnih ustanova prema lokalnoj zajednici i povezivanje stručnjaka različitih profila. Uspostavom suradnje i partnerstvom s institucijama u privatnome i nevladinome sektoru odgojno-obrazovne institucije imaju dodatne mogućnosti za potrebe darovite djece i učenika te za poticanje njihova cjelovitoga razvoja.

Preduvjet učinkovite odgojno-obrazovne i socioemocionalne podrške darovitoj djeci i učenicima je edukacija odgojno-obrazovnih radnika, na razini inicijalnog obrazovanja, u sklopu programa stjecanja pedagoških kompetencija za rad u odgojno-obrazovnim ustanovama, na razini predškolskih ustanova i škola te dodatnim modularnim i drugim edukacijama u području rada s darovitima, uz cjeloživotno učenje i stručno usavršavanje te superviziju i interviziju.

Važno je istaknuti da, ako obiteljska i obrazovna sredina ne osigura zadovoljenje potreba darovitih, doći će do trajnoga zanemarivanja, zatamljavanja i neiskorištavanja njihovih potencijala.

U Smjernicama smo nastojali ponuditi kurikulumska rješenja koja svima, ali i darovitoj djeci i učenicima, omogućavaju napredovanje i razvoj u skladu s njihovim mogućnostima i interesima. Želja nam je učiniti predškolske ustanove i škole okruženjem koje potiče i omogućava cjelovit intelektualni, socijalni i emocionalni rast i razvoj darovite djece i učenika. Vjerujemo da jedino takva sredina može omogućiti darovitoj djeci i učenicima da odrastu u samoaktualizirane i odgovorne ljude.

10. POJMOVNIK

centar izvrsnosti – predstavlja specijaliziranu javnu ustanovu koja pruža podršku odgojno-obrazovnomu sustavu; okuplja stručnjake različitih profila i raspolaže stručnim i materijalnim resursima potrebnim za pružanje kvalitetne podrške darovitoj djeci i učenicima te odgojno-obrazovnim radnicima koji rade s darovitima (organiziraju edukacije, programe, materijale i sl.)

cjelovit razvoj – odnosi se na razvoj kognitivnoga (intelektualne sposobnosti, vještine i znanja), afektivnoga (osjećaji, odnosi, stajalište) i psihomotoričkoga područja (fizičke vještine ili ono što osoba može činiti)

darovitost – složena, višestruka, dobno različito opisiva, razvojno i društveno uvjetovana pojava u kojoj postoji međuovisnost načina na koji je definiramo, kriterija određivanja što darovitost jest, metoda identifikacije, onoga što opažamo kao vanjske karakteristike darovitih i oblika podrške

empatija – sposobnost poistovjećivanja s drugom osobom, njezinim stanjima i osjećajima homogene skupine – čine ih učenici podjednakih ili vrlo sličnih sposobnosti (u ovome slučaju daroviti) heterogene skupine – čine ih učenici različitih sposobnosti (daroviti i oni koji to nisu) iste kronološke dobi

identifikacija – proces koji obuhvaća uočavanje i utvrđivanje darovitosti radi prepoznavanja i zadovoljavanja autentičnih odgojno-obrazovnih potreba pojedine djece i učenika; dinamičan, kontinuiran, stalno otvoren i višekratan proces

intelektualne sposobnosti – imaju dva izražena vida: a) konvergentno mišljenje ili sposobnost rješavanja problema i b) divergentno mišljenje ili sposobnost generiranja novih ideja i traženje alternativnih rješenja, nalazi se u podlozi kreativnosti; djeca i učenici koja imaju visoko iznadprosječno razvijene obje komponente mišljenja uz prisutnost određenih osobina ličnosti i motivacije smatraju se darovitom inteligencija - sposobnost učenja, razmišljanja i rješavanja problema; bitna je sastavnica darovitosti

intrinzična motivacija – prisutna je prilikom aktivnosti koje se izvode zbog njih samih, zbog zadovoljstava osjećajem kompetencije; suprotnost je ekstrinzična motivacija – prisutna prilikom aktivnosti koje nisu same sebi svrhom, već je bavljenje njima sredstvo za postizanje nekih vanjskih ciljeva (nagrade, pohvale, ocjene, priznanja)

introverzija – osobina ličnosti koja se manifestira u osami i bavljenju aktivnostima koje ne uključuju druge; introverti preferiraju aktivnosti koje se događaju u osami, a ne aktivnosti koje uključuju velik broj ljudi; suprotnost je ekstraverzija; introverzija i ekstraverzija nisu same po sebi ni dobre ni loše; introverzija raste sa stupnjem darovitosti

inventivnost – domišljatost, izumiteljski dar, sposobnost dolaska do otkrića

iskustva učenja - interakcije i doživljaji kojima se ostvaruje učenje; iskustva učenja moguće je ostvariti različitim interakcijama (u razrednome odjelu, između učitelja i učenika, međusobnom suradnjom učenika, interakcijom s računalom, u susretu s materijalom) i u različitim okruženjima (u školi i izvan nje)

izvješćivanje – informiranje o postignućima i napretku darovitih, može biti formalno (izvješće o praćenju, dodatak svjedodžbi, napomena u svjedodžbi, podatci i bilješke u e-Matici) i neformalno (razgovori i razmjena informacija između različitih subjekata u radu s darovitima, npr. mentora i roditelja/skrbnika)

kompetencije – skup povezanih znanja, vještina i stajališta te pripadajuća odgovornost i neovisnost koji utječu na izvedbu aktivnosti; ujedno i sposobnost da se znanje i vještine primijene u situacijama rada, učenja i obrazovanja

kontinuirano napredovanje – oblik ubrzanja, odnosno bržega prolaska kurikulumom, u kojemu se tempo napredovanja usklađuje s tempom ostvarivanja odgojno-obrazovnih ishoda; učitelj prati kako daroviti učenik ostvaruje ishode i upućuje na nove kad su prethodni postignuti

kreativno mišljenje – nazivamo ga još i divergentno, a njegove su bitne odrednice fluentnost (sposobnost stvaranja mnogih ideja), fleksibilnost (sposobnost sagledavanja stvari iz drugoga kuta) i originalnost (izvornost, jedinstvenost ideja) te elaboracija (lakoća razrade zamisli); dok se inteligencija mjeri testovima inteligencije u kojima se obično traži jedan točan odgovor, kreativno mišljenje ispitujemo testovima kreativnosti gdje se traži što veći broj odgovora

kreativnost – mentalni proces kojim se stvaraju nove, neobične, jedinstvene ideje ili uradci ili se postojeće ideje i uradci kombiniraju, prerađuju i primjenjuju na nov način; jedna je od sastavnica darovitosti

kritičko mišljenje – sustavna analiza i procjena relevantnosti i valjanosti informacija i obrazloženja na kojima se temelji neka ideja i perspektiva, kao i na autonomno i odgovorno oblikovanje i izražavanje vlastitoga mišljenja temeljenoga na argumentima; uključuje otvoreno preispitivanje, uspoređivanje, vrednovanje i zaključivanje o različitim (i vlastitim) mišljenjima i perspektivama uzimajući u obzir kontekst, okolnosti, osobna i društvena vrijednosna načela itd.; podrazumijeva sposobnost sintetiziranja različitih informacija, ali i sposobnost jasnog artikuliranja, komuniciranja svoje pozicije i njezina zagovaranja pred drugima

kritično razvojno razdoblje – specifično vrijeme kad neki čimbenik u okolini ima najveći utjecaj na razvoj organizma, neke sposobnosti ili vještine; razdoblje koje je kritično za uočavanje darovitih jest rani i predškolski odgoj i obrazovanje, a za daljnji razvoj darovitosti kritična su razdoblja osnovnoškolskoga i srednjoškolskoga odgoja i obrazovanja; identifikaciju darovite djece i učenika treba početi što ranije kako bi se djeci i učenicima što ranije omogućila odgovarajuća odgojno-obrazovna podrška

mentor – učitelj ili stručni suradnik iz matične ili susjedne škole, stručnjak iz specifičnoga područja darovitosti, stručnjak sa sveučilišta ili nekoga instituta, stručnjak iz gospodarske domene, stručnjak iz centra izvrsnosti, iznimni student koji individualno vodi darovitoga učenika i pruža mu ne samo intelektualnu već i emocionalnu podršku

metakognicija – svjesnost i refleksija o vlastitim kognitivnim procesima te aktivno planiranje i postavljanje ciljeva, nadgledanje i reguliranje kognitivnih aktivnosti tijekom procesa učenja, rješavanja problema, čitanja, pisanja itd.; podrazumijeva i samovrednovanje procesa i rezultata učenja i mišljenja; sastoji se od metakognitivnoga znanja (znanja o sebi i drugima kao onima koji uče i misle, znanja o zadacima i mogućim pristupima učenju i rješavanju zadataka i dr.) i metakognitivnih vještina (upravljanja i reguliranja kognitivnih procesa; primjene metakognitivnoga znanja za unapređenje vlastitoga procesa učenja); motivacija – predanost zadatku, ciljna usmjerenost, posvećenost, naraštajno testiranje kognitivnih sposobnosti – utvrđivanje kognitivnih sposobnosti u cijelome naraštaju djece ili učenika

nastava na daljinu – oblik odgojno-obrazovnoga rada s darovitim učenikom u kojemu je on fizički odvojen od škole, a odgojno-obrazovni proces održava se s pomoću računalne tehnologije, televizije i dr.

nastava u kući – oblik odgojno-obrazovnoga rada s darovitim učenicima koji ne mogu pohađati redovitu nastavu u školi, već učitelj dolazi u učenikov dom

nekonformizam – neprihvatanje stajališta, sustava, doktrine koju zastupa većina; „plivanje protiv struje“ (opće prihvaćenoga mišljenja, stajališta, uvjerenja)

odgojitelj – odgojno-obrazovni radnik ustanove ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja u neposrednome odgojno-obrazovnom procesu s djecom

odgojno-obrazovni ishodi – iskazi očekivanja od učenika definirani u predmetnim kurikulumima; opisuju znanja, vještine i/ili stajališta koje učenik može pokazati nakon pojedine godine učenja i poučavanja predmeta; ishodi se odgovara na pitanje: *Što učenici znaju, mogu učiniti i koja stajališta/vrijednosti imaju razvijene u određenoj predmetnoj domeni/konceptu na kraju godine učenja i poučavanja određenoga predmeta?*; u kurikulumima međupredmetnih tema definirani su kao odgojno-obrazovna očekivanja na razini pojedinih odgojno-obrazovnih ciklusa

odgojno-obrazovna podrška za darovite – pojam obuhvaća podršku u ustanovama ranoga i predškolskoga odgoja, u osnovnoj i u srednjoj školi; odgojno-obrazovna podrška u osnovnoj i srednjoj školi obuhvaća razlikovni kurikulum u redovitoj nastavi, razlikovni kurikulum izvan redovite nastave, različite izvanškolske oblike rada, specifičnu podršku određenim skupinama darovitih i socioemocionalnu podršku darovitima

odgojno-obrazovna postignuća – rezultati koji nastaju procesom učenja i poučavanja u kontekstu odgoja i obrazovanja, a odnose se na usvojena znanja, vještine i stajališta, odnosno na ono što dijete ili učenik može pokazati nakon procesa učenja i poučavanja

okružje učenja – ukupnost fizičkog, socijalnog i pedagoškog konteksta u kojemu se ostvaruje učenje; uključuju različita mjesta učenja (u školi i izvan ne, digitalno okružje) te različite skupine i kulture u kojima djeca i učenici uče

opća intelektualna sposobnost – visoka opća intelektualna sposobnost predstavlja osnovu opće darovitosti; dolazi do izražaja u apstraktnome mišljenju; apstraktno je mišljenje sposobnost uviđanja različitih odnosa i struktura, posebice onih koji se ne mogu lako uočiti osjetilima; poistovjećuje se s pojmom opća inteligencija

individualizirani kurikulum – kurikulum (pisani kurikulumski dokument) koji se izrađuje za pojedino darovito dijete ili učenika zbog njegovih autentičnih odgojno-obrazovnih potreba; zahtijeva izraženiju izmjenu dimenzija kurikuluma i pristupa darovitoj djeci i učenicima od one koju omogućava razlikovni kurikulum u redovitoj nastavi; može mu prethoditi donošenje službenoga rješenja nadležnih institucija o promjeni oblika školovanja

potencijalna darovitost – potencijal koji omogućava pojedincu da razvije svoje sposobnosti do razine koja omogućava postizanje dosljedno iznadprosječnoga uratka i postignuća u aktivnostima kojima se bavi; kad pojedinac postiže iznadprosječna postignuća i uratke u aktivnostima kojima se bavi govorimo o ostvarenoj ili manifestnoj darovitosti; potencijalna darovitost često se povezuje s djecom rane i predškolske dobi zbog sposobnosti, kompetencija i motivacije koje su još u razvoju i nedovoljne pouzdanosti psihologijskih mjernih instrumenata u ranoj dobi; perfekcionizam – težnja k savršenoj izvedbi određene aktivnosti koju često susrećemo u darovitim; u poticajnome perfekcionizmu kriteriji izvedbe aktivnosti su visoki, ali dostižni; u ugrožavajućem perfekcionizmu postavljeni kriteriji izvedbe su previsoki te dovode do stresa i blokiranja nastavka izvedbe aktivnosti

područno specifična darovitost – predstavlja darovitost u određenome specifičnom području (spoznajnome, umjetničkom, tehničkom i informatičkom, psihomotorom, psihosocijalnom), a podrazumijeva visok stupanj usvojenih kompetencija koje omogućavaju uspješnu izvedbu, postignuće ili uradak u tome području

praćenje – uočavanje i bilježenje zapažanja o napredovanju darovitim s pomoću odgovarajuće odgojno-obrazovne podrške; prate se postignuća i produkti (uradci) te refleksija darovitim na rad prema razlikovnome ili individualiziranome kurikulumu; može biti opisno ili s pomoću ljestvica procjene; u domenu praćenja pripada i vođenje brige o dokumentaciji koja se odnosi na darovite

produkt (uradak) – manifestirani uradak, rezultat ostvarene darovitosti u najširem smislu; u darovitim uradci imaju određenu kvalitetu, iznimnost, rijetkost, originalnost i usmjeravaju nas na uočavanje i procjenu kreativnosti, inventivnosti i specifičnih područja darovitosti (npr. umjetničke,

sportske), odnosno onih sastavnica darovitosti koje se ne zahvaćaju standardiziranim psihološkim mjernim instrumentima, metodama i tehnikama (npr. testovima sposobnosti i postignuća)

raniji prelazak u viši razred – oblik izmjene tempa učenja pri kojemu učenik napreduje u obrazovanju brže od drugih učenika, moguć je raniji prelazak u viši razred u svim predmetima (tzv. preskakanje razreda) ili raniji prelazak u pojedinome predmetu; raniji prelazak poznat je pod pojmom akceleracija

razlikovni kurikulum – predmetni ili kurikulum međupredmetnih tema kojemu su izmijenjene dimenzije odgojno-obrazovnih ishoda, pristupa učenju i poučavanju, produkata, tempa učenja i okruža učenja; učitelji planiraju izmjene za konkretne darovite učenike u određenim razrednim odjelima kako bi odgovorili na odgojno-obrazovne potrebe darovitih učenika; ***razvojni ishodi/ očekivanja*** - kompetencije ili osobine koje želimo razvojno potaknuti u djece u ranome i predškolskome odgoju i obrazovanju; ***samopojmanje*** – skup mišljenja, stajališta i osjećaja koje pojedinac ima o sebi; slika o sebi; doživljaj sebe

samovođeno napredovanje – oblik ubrzanja, odnosno bržega prolaska kurikulumom u kojemu učitelj osigurava različite izvore, a učenik samostalno određuje korake i tempo napredovanja; ostvaruje se u kombinaciji s izmjenama okruža i podrazumijeva samostalno učenje te učenje u homogenim skupinama darovitih učenika

sažimanje kurikuluma – oblik ubrzanja, odnosno bržega prolaska kurikulumom koji podrazumijeva izostavljanje nekih ishoda ili nekih dijelova ishoda iz predmetnih kurikuluma koje je daroviti učenik već ostvario

senzomotorne sposobnosti – sposobnosti organizacije osjeta radi njihova korištenja u svakodnevnome životu; u senzorne sustave ubrajaju se vestibularni (kretanje), propioceptivni (mišići i zglobovi), taktilni (dodir), vizualni (vid), auditivni (sluh), olfaktorni (miris) i gustativni (okus); pravilna integracija navedenih sustava omogućava adekvatno funkcioniranje, izvođenje svakodnevnih radnji; te visoko izražene sposobnosti dovode do izvrsnosti u atletskim, mehaničkim vještinama i sl.

socioemocionalna podrška – različiti postupci i pristupi koji potiču socijalni i emocionalni razvoj olakšavaju socijalno i emocionalno sazrijevanje, prilagodbu i integraciju darovite djece i učenika, a uključuju različite sudionike (učitelje, stručne suradnike i druge) koji pomažu razvoj emocionalne regulacije, razvoj socijalnih vještina i dr.

suradničko (kooperativno) učenje – događa se u interakciji najmanje dviju osoba koje rade na zajedničkome zadatku/zajedno uče, pri čemu zajednički uspjeh ovisi o svakoj uključenoj osobi

tím za darovite – stručno tijelo u odgojno-obrazovnoj ustanovi koje na principu suradnje kontinuirano i sustavno pruža podršku darovitoj djeci i učenicima; osim ravnatelja čine ga psiholog i pedagog, odgojitelji/učitelji razredne i predmetne nastave/nastavnici, a prema potrebi se uključuju

i logoped, edukacijski rehabilitator ili socijalni pedagog, knjižničar, vanjski stručnjaci – mentori; zadaća tima je planiranje, organiziranje, identificiranje, provođenje, praćenje i vrednovanje sustavnoga rada s darovitom djecom i učenicima te suradnja s roditeljima/skrbnicima darovite djece i učenika

učitelj – učitelji razredne nastave, učitelji predmetne nastave u osnovnim i srednjim školama koji sudjeluju u neposrednome odgojno-obrazovnom radu s darovitim učenicima

uočavanje darovitosti – predstavlja prepoznavanje pokazatelja koji upućuju na darovitost; darovitu djecu i učenike uočavaju roditelji/skrbnici, vršnjaci, odgojitelji, učitelji, stručni suradnici i stručnjaci izvan ustanove

utvrđivanje darovitosti – predstavlja mjerenje sposobnosti, osobina i kompetencija pojedinca zbog određivanja vrste i stupnja darovitosti

više razine kognitivnih procesa – više razine misaonih procesa, npr. rješavanje problema, kreativno mišljenje, kritičko mišljenje, metakognicija; rabi se također naziv složeniji oblici mišljenja

vrednovanje učeničkih postignuća i napredovanja – proces prikupljanja informacija i donošenja profesionalnih procjena o učeničkome učenju i rezultatima učenja; u kurikulumskome sustavu odnosi se na procjenu usvojenosti odgojno-obrazovnih ishoda koji su definirani predmetnim kurikulumima; tri su osnovna pristupa: a) vrednovanje za učenje događa se tijekom učenja i cilj mu je dati učeniku povratne informacije o učenju radi unapređivanja učenja, a učitelju pomaže u prilagodbi procesa poučavanja; b) vrednovanje kao učenje stavlja naglasak na aktivnu ulogu učenika u učenju jer mu omogućava samovrednovanje vlastitih procesa i rezultata učenja; c) vrednovanjem naučenoga na kraju određenoga odgojno-obrazovnog razdoblja utvrđuju se razine usvojenosti znanja, vještina i stajališta; pri vrednovanju postignuća i napredovanja darovitih naglasak se stavlja na poticanje daljnjega napredovanja i priznavanje postojećih postignuća.

11. DODATAK - PREDNOSTI I NEDOSTATCI POJEDINIH OBLIKA PODRŠKE

1. RAZLIKOVNI KURIKULUM U REDOVITOJ NASTAVI: PREDNOSTI I NEDOSTATCI IZMJENA U POJEDINIM DIMENZIJAMA

Prilagođavanje individualnim potrebama darovitih učenika od učitelja zahtijeva dodatnu pripremljenost za provedbu razlikovnoga kurikuluma u redovitoj nastavi, što podrazumijeva izmjene odgojno-obrazovnih ishoda, pristupa učenju i poučavanju, produkata, tempa te okružja učenja, sukladno vrsti i stupnju darovitosti.

Dimenzija izmjene: Odgojno-obrazovni ishodi (izmjene sadržaja/aktivnosti koji čine odgojno-obrazovne ishode u predmetnim kurikulumima)

Prednosti	Nedostatci
<p>učenik: sadržaji</p> <ul style="list-style-type: none"> - proučava i uči složenije i raznovrsnije sadržaje u razredu (u heterogenoj skupini), što dovodi do razvoja emocionalnih i socijalnih osobina te zadovoljava potrebu za interakcijom s vršnjacima tijekom procesa učenja - proučava i uči šire i dublje one sadržaje koji odgovaraju njegovim izraženim sposobnostima i interesima, a obogaćeni su mogućnostima za elaboraciju i primjenu <p>aktivnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - rješava zadatke koji potiču korištenje višim razinama kognitivnih procesa - procesima razvija metakognitivne vještine nužne za samoregulirano učenje - izmjena sadržaja i tematsko povezivanje omogućava veću apstrakciju, složenost, 	<p>učenik: sadržaji</p> <ul style="list-style-type: none"> - u vrlo izraženoj darovitosti nužna je dopuna i drugim specifičnim sadržajima sukladno najaglašenijim sposobnostima - zbog naglašenoga individualizma interakcija s vršnjacima u procesu učenja nije uvijek uspješna <p>aktivnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> - u vrlo izraženoj darovitosti nužna je dopuna i drugim specifičnim oblicima podrške sukladno najaglašenijim sposobnostima (individualno učenje, rad s mentorom, izvanškolski oblici i sl.) - ovisi o učenikovu interesu, znatiželji te strastvenoj angažiranosti i zaokupljenosti

raznolikost i bolju organizaciju, što poticajno djeluje na sve učenike	
učitelj: <ul style="list-style-type: none"> - razvija nove kompetencije i oslobađa vlastitu kreativnost u osmišljavanju i provedbi izmjena u sadržaju i procesu - darovite učenike ne izdvaja, već im omogućava proces učenja s pomoću složenijih sadržaja i metodički dinamičnijim učenjem i poučavanjem - u razredu darovitim učenicima omogućava socijalizaciju s vršnjacima i realizaciju sposobnosti i kreativnosti s pomoću produkata 	učitelj: <ul style="list-style-type: none"> - zahtijeva stručnu osposobljenost, kreativnost i motiviranost - učitelj pažljivo planira i priprema se uzimajući u obzir specifične karakteristike procesa učenja u darovitih učenika - ne djeluje učinkovito i poticajno ako izmjene kurikuluma svede na davanje veće količine istih zadataka, ako darovite učenike zaduži samo za pomaganje slabijim učenicima, ako od njih zahtijeva samostalan rad a da ih za to nije pripremio i ako taj rad ne prati i ne vrednuje
Prikladno je za darovite učenike, ali i za sve ostale jer imaju mogućnost raditi u poticajnoj i metodički obogaćenoj sredini koju osigurava učitelj.	
<i>Nedovoljno je prikladno za darovite učenike koji imaju izraženiji nesklad kognitivnoga i socioemocionalnoga razvoja, čiji je školski uspjeh ispod razine stvarnih sposobnosti, za darovite s teškoćama u razvoju i ponašanju.</i>	

Dimenzija izmjene: Pristup učenju i poučavanju

Prednosti	Nedostatci
učenik: <ul style="list-style-type: none"> - postaje subjekt procesa učenja - sudjeluje u odabiru sadržaja učenja, planiranju koraka, odlučuje o tijeku rada - uči strategije, nadgleda njihovo korištenje te uči na koji način može vrednovati svoj napredak - odgovoran je za ishode učenja - najviše potiče razvoj školskih/akademske sposobnosti i 	učenik: <ul style="list-style-type: none"> - mora prevladati naviku da ga se pita samo ono što je čuo i pročitao - nesigurnost i strah od novoga - moguć osjećaj zbunjenosti i nelagode u početnim fazama - pad motivacije tijekom rada ako ne postiže očekivane rezultate - potrebni izvori nisu uvijek dostupni

<p>nekih specifičnih sposobnosti prema preporukama eksperta iz područja darovitosti (npr. matematičkoga, likovnoga, glazbenoga)</p> <ul style="list-style-type: none"> - potiče više razine misaonih procesa, kreativno i kritičko mišljenje, vještine prikupljanja podataka, bilježenja, zapisivanja, analiziranja i sintetiziranja, zaključivanja, prezentiranja - ovladava metodama i tehnikama u procesu otkrivanja empirijskih činjenica - uči pažljivo birati strategije koje mu omogućavaju rješavanje problema - uči svrhovito i interdisciplinarno proučavajući jednu temu s različitih stajališta - samostalno proučava i priprema sadržaje kod kuće primjenjujući suvremene komunikacijske tehnologije - uključuje više osjetila u multimedijjskome kontekstu - objavljuje rezultate učenja na Internetu, čime pridonosi učenju drugih (dijeli rezultate učenja) - preuzima odgovornost za pridržavanje pravila, drugih sudionika u procesu učenja i kvalitetu komunikacije - u većoj mjeri razvija osobine važne u emocionalno-socijalnome potpornom sklopu darovitosti kao što su vođenje, suradnja u timu, podjela zaduženja, samovrednovanje, samoprezentiranje 	<ul style="list-style-type: none"> - podrazumijeva posjedovanje suvremene tehnologije pri procesu učenja i vrednovanja (računala i Interneta i sl.) - teškoće u opuštanju koje je preduvjet za sudjelovanje
---	---

<ul style="list-style-type: none"> - uči u realističnim situacijama što može dovesti do povećanja samopouzdanja - razvija komunikaciju kao dvosmjernan proces u kojemu je način izražavanja precizan, usmjeren prema jasnome cilju i potkrijepljen osobnim uvjerenjem 	
<p>učitelj:</p> <ul style="list-style-type: none"> - mijenja pristup učenju i poučavanju, ne daje upute, već usmjerava proces planiranja učenja - motivira učenika, usmjerava ga na samostalno odlučivanje o planiranju učenja, samoprocjenu i samovrednovanje - pruža učenicima znatno veću slobodu u odabiru metode kojom će se koristiti u rješavanju problema, dolaženju do cilja i sl. - znatno više potiče učenike na kreativnost u osmišljavanju vlastitih načina i metoda dolaženja do rješenja, cilja i sl. - visoki početni kriteriji grupiranja obično rezultiraju visokim završnim rezultatima - potiče i jača svijest da i drugi učenici mogu imati još veće sposobnosti - učenicima pomaže u prethodnome postavljanju samoga cilja 	<p>učitelj:</p> <ul style="list-style-type: none"> - teško mijenja stečene direktivne navike u procesu učenja i poučavanja - teže se nosi s povećanim opsegom priprema koje su mu potrebne za provedbu takvih metoda - planiranje, pripremanje i realizacija zahtjevniji su od uobičajenih i traže prevladavanje nekih teškoća - teškoće pri ravnopravnome sudjelovanju učitelja u radu s učenicima. - ograničenost predmetno-satnim sustavom i nedostatak vremena za provođenje tih metoda - nedostatne mogućnosti dodatnoga osposobljavanja učitelja za primjenu i provedbu tih metoda - nejednako uključivanje svih, što rezultira otežanim praćenjem procesa - nepridržavanje pravila rada učenika, što iziskuje prekid rada i povratak na početak
<p>Prikladno je za sve učenike, a posebno za darovite jer različiti pristupi učenju u većoj mjeri osiguravaju i potiču inicijativnost, samostalnost, kreativnost te cjeloviti razvoj. Prikladno je za kreativne učitelje koji imaju potrebne kompetencije i cjeloživotno se obrazuju.</p>	

Neprikladno je za nedovoljno samostalne i nedovoljno inicijativne darovite učenike koji uz to nemaju razvijene radne navike, neke specifične vještine kao što su čitalačke, matematičke, ili za darovite s teškoćama (disleksija, diskalkulija).

Dimenzija izmjene: Uradci

Prednosti	Nedostatci
<p>učenik:</p> <ul style="list-style-type: none"> - darovitomu učeniku omogućava se da stvara uratke na razini svojih sposobnosti i kreativnosti - može pokazati što je naučio na različite načine - rezultat je učenja originalan, maštovit, inovativan - prenosi važne informacije u drukčiji oblik te demonstrira naučeno na kreativan način - ima priliku pokazati kako vlada idejama i znanjem - razvija sigurnost, motivaciju, samopouzdanje i samopoštovanje te kompetencije u usmenome izrazu prezentirajući rezultate učenja i javnoga nastupa - dobiva povratnu informaciju sudionika odgojno-obrazovnoga procesa (učitelja, suučenika) u obliku vrednovanja - razvija sposobnost samovrednovanja i pronalazi vlastiti stil učenja 	<p>učenik:</p> <ul style="list-style-type: none"> - škola ne prati suvremeni razvoj tehnologije potrebne za prezentiranje rezultata učenja (medijski uradci) - nedostatak vremena za kreativne (osobito umjetničke) uratke - problem s osiguravanjem publike - ovladavanje potrebnim kompetencijama za prezentiranje uratka učenja
<p>učitelj:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pri stvaranju različitih produkata mora pažljivo razjasniti učenicima kriterije za evaluaciju i jasno naznačiti 	<p>učitelj:</p> <ul style="list-style-type: none"> - učitelj najčešće očekuje pismeni uradak ili test kao konačan uradak učenja

<p>karakteristike i očekivanja od uratka u odnosu na sposobnosti učenika</p> <ul style="list-style-type: none"> - treba ostaviti mogućnost napretka učenika u učenju na vlastitim pogreškama u sigurnome okružju (svaki idući pokušaj treba biti sve bolji) 	<ul style="list-style-type: none"> - teškoće pri procjeni i vrednovanju ako ne postoje jasni kriteriji - nedostatak vremena za kreativne (osobito umjetničke) uratke - potrebno je stvoriti ugodno i poticajno ozračje oslobođeno straha od vrednovanja rezultata kao preduvjet uspješnoga prezentiranja produkata
<p>Prikladno je za sve učenike jer prezentiranje rezultata učenja u podržavajućemu okružju dovodi do razvoja samopouzdanja, a osim dobivanja povratne informacije slušatelja i učitelja poticaj je za daljnji rad i napredak, mogućnost samoprocjene i samovrednovanja i razvoj motivacije.</p>	
<p><i>Neprikladno je za samozatajne i nesigurne darovite učenike. Važno je kontinuiranim radom učitelja osigurati takvo okružje u kojemu će svi učenici, pa i takvi daroviti učenici, razviti sigurnost i samopouzdanje.</i></p>	

Dimenzija izmjene: Tempo učenja (raniji prelazak u viši razred, ubrzanje u predmetu bez prelaska u viši razred)

Prednosti	Nedostatci
<p>učenik:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prijevremenim upisom potiče se i omogućava usklađeniji razvoj u kognitivnome socioemocionalnom području ako dijete zadovoljava kriterije za to - preskakanje razreda pogodno je za određenu vrstu darovitosti (opća intelektualna, školska/akademska) uz prisutnu socioemocionalnu zrelost - ranije upisana i/ili jednu godinu ubrzana darovita djeca/učenici tijekom školovanja najčešće uspijevaju održati odličan uspjeh 	<p>učenik:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ubrzanje nije prikladno za darovite učenike koji pokazuju veći raskorak između kognitivnoga i socioemocionalnoga razvoja - mlađi ubrzavani učenici ponekad se osjećaju inferiorno u odnosu na starije, od fizičkoga izgleda do socijalne kompetentnosti - ako ubrzani učenik u višem stepnju obrazovanja nije u gornjoj polovini najboljih u razredu, daljnji postupak ubrzanja nije primjeren

<ul style="list-style-type: none"> - raniji prelazak u viši razred u predmetu pogodan je za određene specifične sposobnosti (npr. matematičku) - ubrzavani učenici pokazuju manje problema u ponašanju od darovitih učenika koji prate redoviti program i nisu ubrzavani niti u manjem stupnju ili u pojedinome predmetu - zahtjevniji program u višem razredu pozitivno utječe na motivaciju, a veći socijalni zahtjevi na socioemocionalno sazrijevanje - ubrzanje u predmetu bez prelaska u viši razred osigurava učeniku poznato, sigurno okruženje učenja uz dovoljno kognitivnih poticaja 	<ul style="list-style-type: none"> - strah od novoga može usporiti razvoj i napredovanje
<p>učitelj:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ubrzanje daje mogućnost lakšega praćenja učenika primjenom točno određenih i mjerljivih pokazatelja kao što su ocjena i postignuće u predmetu - u razrednoj nastavi ubrzanje „preskakanjem” razreda preporučljivo je i lakše provedivo - razredni/predmetni učitelj pripremljen za provedbu ovoga procesa ima značajnu ulogu u prihvaćanju, usmjeravanju i socioemocionalnoj podršci novomu darovitom učeniku iz mlađega razreda - prilikom ranijega prelaska u viši razred razredni/predmetni učitelj ima značajnu ulogu u prikladnoj pripremi razreda za dolazak mlađega darovitog učenika 	<p>učitelj:</p> <ul style="list-style-type: none"> - provedba postupka preskakanja razreda ili djelomičnoga ubrzavanja u predmetu zahtijeva dobru pripremu svih dionika toga procesa - ponekad je teško uskladiti mišljenje škole i roditelja/skrbnika o potrebi provedbe postupka ubrzavanja - premalo je empirijskih istraživanja i nedostaju pisane smjernice nadležnih institucija koje bi pomogle učiteljima u provedbi svih oblika ubrzanja

Prikladno je za darovite učenike koji su tijekom procesa stručne identifikacije pokazali traženu razinu općih intelektualnih sposobnosti, a socijalno, emocionalno i fizički su dostatno zreli i samostalni.

Neprikladno je za darovite učenike koji imaju izraženiji nerazmjer intelektualnih sposobnosti i socioemocionalne zrelosti, nesamostalni su, nemaju podršku okoline ili postoji neslaganje roditelja/ skrbnika i škole o potrebi ubrzanja.

Dimenzija izmjene: Okruženje učenja (školsko i razredno okruženje, socijalno okruženje, fizičko okruženje)

Prednosti	Nedostatci
<p>učenik:</p> <ul style="list-style-type: none"> - najviše se primjenjuje u visoko darovitih učenika s vrlo izraženom područno specifičnom darovitosti (umjetničkom, glazbenom, sportskom) - osigurava pristup učenju i poučavanju te iskustva koja daroviti učenik ne može imati u razlikovnome kurikulumu na redovitoj nastavi - osigurava potpunu individualizaciju procesa učenja i poučavanja te optimalno poticanje kreativnosti i područno specifične darovitosti - omogućava razvoj unutarnje motivacije jer je učenik više usmjeren na samovrednovanje, a ne na klasično vrednovanje - u većoj mjeri prihvaća potrebe darovitih: za neovisnošću u učenju, iznimnu zainteresiranost za neko područje, visoku motiviranost za proučavanje istoga - ubrzava sazrijevanje darovitih u socioemocionalnome području s pomoću veze sa značajnom odraslom 	<p>učenik:</p> <ul style="list-style-type: none"> - homogeno grupiranje ne odgovara realnim uvjetima u stvarnome životu - da bi se postigli rezultati, osim rada s mentorom potreban je samostalan rad i ulaganje vlastitoga truda - daroviti učenici koji u emocionalnoj i socijalnoj domeni ne prate vršnjake teže prihvaćaju promjenu okoline

<p>osobom koja je uzor, model i pomoć u životnome snalaženju</p> <ul style="list-style-type: none"> - homogeno grupiranje primjenjuje se za jasno određenu vrstu i stupanj darovitosti (npr. izražena glazbena, umjetnička, sportska, akademska) - olakšava procjenu uspješnosti u svladavanju određenoga područja, sadržaja, teme - u većoj mjeri se polazi od vrhunske izvedbe i uratka kao polazne točke u planiranju tempa i načina napredovanja i daljnjemu planiranju učenja i poučavanja - rezultira višim obrazovnim postignućima i jača svijest da i drugi učenici mogu imati još veće sposobnosti 	
<p>mentor:</p> <ul style="list-style-type: none"> - daje podršku, ali ne obavlja zadatke umjesto učenika - navodi svoje stajalište i iskustvo o tome što bi trebalo učiniti, ali pušta učenika da to sam odradi - vodi učenika, usmjerava, postavlja pitanja i problemske zadatke - dovodi učenika do samostalnih zaključaka - daje povratnu informaciju, a ne kritiku - osmišljava izazove kako bi učenik došao do novih ideja ili načina kako riješiti problem 	<p>mentor:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nedovoljan broj mentora - za kvalitetno mentorstvo potrebne su, osim dodatne pripreme, i određene iznimne osobine ličnosti te profesionalna osposobljenost mentora - teškoće u pronalaženju prikladnoga mentora i u financijskome vrednovanju njegova rada - da bi se postigli rezultati, osim rada s mentorom, potreban je samostalan rad i ulaganje vlastitoga truda - da bi mentorstvo ostvarilo rezultate, potreban je kontinuiran rad

<ul style="list-style-type: none"> - homogeno grupiranje ne odgovara uvjetima u stvarnome životu - mentor treba izbjeći zamku olakšavanja zadataka i obavljanja zadataka umjesto učenika 	<ul style="list-style-type: none"> - osim poticanja individualnosti i samostalnosti važno je ne zanemariti značaj pripreme učenika za timski rad - osim rada s mentorom potrebno je osigurati i poticajno razredno ozračje koje pridonosi lakšemu zadovoljavanju posebnih potreba darovitih učenika - ne postoje jednoznačni pokazatelji o samo pozitivnim učincima homogenoga grupiranja na razvoj slike o sebi i samopoštovanja
<p>Prikladno je za iznimno darovite učenike, područno specifične darovitosti, za darovite koji se zbog određenih razloga školuju u obiteljskome domu te su sposobni za samostalno učenje uz već prisutnu unutarnju motivaciju i razvijen motiv postignuća. Homogeno grupiranje darovitih učenika u izvannastavnim aktivnostima radi jačanja socioemocionalnoga potpornog sklopa darovitosti prikladno je osobito za učenike s izraženim nerazmjerom kognitivnoga i socioemocionalnoga razvoja.</p>	
<p><i>Neprikladno: S obzirom na to da su mentori ponekad i sami darovite osobe i/ili vrhunski stručnjaci u svome području pa su relativno rijetki, često se darovitomu učeniku ne može osigurati kvalitetan mentor. Razvoj učitelja do zreloga i vrsnoga mentora u određenome području i osiguravanje dovoljnoga broja mentora velike je izazov za obrazovni sustav. Homogeno grupiranje i izdvajanje akademski darovitih učenika izaziva prijepore i oprečna stajališta za razliku od homogenoga grupiranja i izdvajanja drugih specifično područnih darovitosti (umjetničkih, glazbenih, sportskih).</i></p>	

2. PREDNOSTI I NEDOSTATCI POJEDINIH OBLIKA PODRŠKE IZVAN REDOVITE NASTAVE

	Prednosti	Nedostaci
izborna nastava	<ul style="list-style-type: none"> - proširivanje i/ili produbljanje predmetnoga kurikulumu i kurikulumu međupredmetnih tema - rad u manjim heterogenim skupinama 	<ul style="list-style-type: none"> - manja mogućnost individualnoga rada s mentorom - nemogućnost uključivanja u izbornu nastavu koja odgovara području izražene darovitosti

	<ul style="list-style-type: none"> - veća intrinzična motivacija - učenje u skupini učenika istih interesa 	učenika (slaba izbornost u školi)
fakultativna nastava	<ul style="list-style-type: none"> - proširivanje predmetnoga kurikulumu i kurikulumu međupredmetnih tema - rad u manjim heterogenim skupinama - razvoj izraženih sposobnosti - dobrovoljno sudjelovanje (sloboda izbora) 	<ul style="list-style-type: none"> - manja mogućnost rada s mentorom - nemogućnost uključivanja prema interesima (slaba izbornost u školi)
dodatna nastava	<ul style="list-style-type: none"> - rad u manjim heterogenim skupinama - veća mogućnost individualnoga rada s mentorom u odnosu na rad u redovitoj nastavi - pomicanje vlastitih granica postignuća - dostupnost viših razina znanja i vještina u nastavnome predmetu koje prema slojevitosti i produbljenosti prelaze okvire školskoga kurikulumu - timski rad i razvoj socijalnih kompetencija - pravo na izvrsnost 	<ul style="list-style-type: none"> - previše inzistiranja na natjecanju što može biti kontraproduktivno u nekih darovitih učenika s obzirom na njihove specifične potrebe - slaba raznovrsnost izbora - potrebe darovitih učenika su različite i ne mogu se zadovoljiti samo dodatnom nastavom
izvannastavne aktivnosti	<ul style="list-style-type: none"> - viši stupanj slobode u izboru sadržaja, metoda i oblika rada 	<ul style="list-style-type: none"> - nedovoljno iskorišteni interesi učenika i želje za učenjem zbog nedostatka raznovrsnijih izvannastavnih aktivnosti

	<ul style="list-style-type: none"> - učenik ima veću kontrolu nad procesom učenja - (planiranje, realizacija, evaluacija) - mogućnost veće posvećenosti sadržajima i aktivnostima u području interesa - lakša međuvršnjačka socijalizacija - timski rad i suradničko učenje - razvoj motivacijske kompetentnosti - veća zastupljenost aktivnosti koje potiču socioemocionalni razvoj - interdisciplinarno učenje - sigurna okolina za poticanje inicijativnosti i samostalnosti (osobni rast) 	<ul style="list-style-type: none"> - nemotivirani voditelji - nedostatak kompetentnih voditelja - visoka očekivanja roditelja/skrbnika - nedostatak suvremene tehnologije
--	--	---